

Ціна 1.00 дол.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК XXIX

ГРУДЕНЬ — 1978 — DECEMBER

Ч. 346

diasporiana.org.ua

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •
УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

NOWI DNI

A Ukrainian Monthly published every month
except August by the Nowi Dni Ltd.

Second Class Mail Registration Number 701
International Standard Serial Number 0014-007

Засновник і редактор 1950-1969 П. К. Волянник

Видає
Спілка "НОВІ ДНІ" з обм. відповідальністю

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ

Мар'ян Дальний — головний редактор
Члени Редколегії: Тоня Горохович, Василь І. Гришко,
Дмитро Кислиця, Олексій Коновал, Іван Манастир-
ський, Омелян Тарнавський (технічний редактор),
Ярослав Харчун, Марко Царинник.

Адміністратор — Григорій Мороз, тел. 252-4553

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

NOWI DNI

Box 126, Postal Station "N"
TORONTO, ONT., CANADA
M8V 3S4

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ (на рік)

Австралія — 6.50 австралійських доларів
Канада і США — 8.00 доларів
Франція — 25 франків
Англія — 4.00 англ. фунтів
Всі інші країни Європи і Півд. Америка \$5.00

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

Mr. A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England

В Австралії:

Mr. S. Krywolap, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide
S. 5001, Australia

На Чикаго і околиці:

Mr. D. Sawertailo,
1745 Juniod Terr., Des Plaines, Ill. 60016, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsewskyj,
420 Woodhaven Place, Philadelphia, Pa. 19116
USA

На Тандер Бей і околиці:

Mr. P. Swyrydenko
133 Bethune Street
Thunder Bay "F", Ont.
R7C 2G4

У ЦЬОМУ ВИСИ ЧИТАЄ

- Від редактора — **КОМЕНТАРІЙ** ПРАВИДИ
ЗОВНИШНЬОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
УДР 1
- Міра Гармаш — **САМОТНІ** ПІСНІ І **КІСНІ**
поезії 2
- Л. Пув'яненко — **РЕЦЕНЗІЯ** ПОВІСТІ
ДО ЗАВІТНИХ АНГЕЛІВ 4
- В. Чапленко — **ІЗОВ** І **СЕНІ** СКАРА
(оповідка) 7
- Г. Снегірьов — **НАВО** І **ІНІ** РОЗСТРИ
(проповщення) 10
- М. В. — **ЩАРАНОВСЬКИЙ** **ЩАРАНОВСЬКИЙ**
ЩАРАНОВСЬКИЙ 14
- А. Ляковський-Коломійца — **СОЗНАННЯ**
МОГИЛИ за М. Сивинським 17
- Олена Несіна — **ЮРИЙ** ГОРЛОГОРЕНКО
І **ПОВСТАНСЬКИЙ** РУК НА УКРАЇНІ 20
- П. Марченко — **ОЛЕКСАНДЕР** ПЛАТОНОВИЧ
СЕМЕНЕНКО 23
- М. Добрянський — **МАРКО** СЕРГОМ І **РЕЦЕНЗІЯ** 25
- П. Одарченко — **ДОВІДКА** ПРО СЛОВО
"РОСІЙСЬКИЙ" І **ІНШЕ** 26
- Дм. Чуб — **РОЗПОВІДЬ** ПРО ЗНОСТРИ
З І. БАГРЯНИМ 27
- М. Газа — **КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКІ** **НОВИНИ**
ПОВІДОМЛЕННЯ, НОВИНИ **ПРО**
КАНАДСЬКА **СЦЕНА** 30
- Гр. Костюк, Г. Гордієнко, Д. Саввайтч і **ІНШІ** —
ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ 34

На першій сторінці об'являється **Пам'ятки** на мо-
гили Василя Симоненка в Черкасах. **Дивись також**
стаття від редактора на 34 сторінці.

- Усі права застережені. Передруки і переклади дозволені тільки за згодою Видавництва.
- Статті з поданими іменами авторів не конче відбивають позицію редакції.
- Редакція не відповідає за зміст платних оголошень.

КНИЖКИ НА ПРОДАЖ

Іван Бережний. УКРАЇНЬСЬКА МОВА: початкова граматика української мови ч. I. — Ціна 1.50 дол.
Петро ВОЛИНЯК. ПОГОВОРИМО ВІДВЕРТО: з публіцистичної і літературної творчості. 680 стор. — Ціна 12.75 дол.

Вол. Вилинченко. МІЖ ДВОХ СІМ: драма. — Ціна 1.00 дол.

Петро ВОЛИНЯК. КИЇВ: читання для 3-ої класи. 4-те видання. — Ціна 1.50.

Петро Волиняк. ЛАНИ: читання для 4-ої класи. 4-те вид. — Ціна 1.50 дол.

Петро ВОЛИНЯК. ДНІПРО: підручник з історії української літератури і хрестоматія. Вид. друге. — Ціна 2.50 дол.

П. Карпенко-Криниця. ІНДІАНСЬКІ БАЛЯДИ. — Ціна 2.00 дол.

Дмитро Кислиця. ГРАМАТИКА УКРАЇНЬСЬКОЇ МОВИ, ч. I. Фонетика й морфологія. Восьме видання. — Ціна 3.00 дол.

Дмитро Кислиця. ГРАМАТИКА УКРАЇНЬСЬКОЇ МОВИ, ч. II. Синтаксис. Четверте видання. — Ціна 3.50 дол.

Олена Курило. УВАГИ ДО УКРАЇНЬСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ. Видання 1-ге. — Ціна 2.00 дол.

А. Бондаренко. СЛОВО В ДИСКУСІЇ, ЯКОЇ НЕ БУЛО. — Ціна 1.00 дол.

Василь Гришко. ТРЕТЯ СИЛА, ТРЕТІЙ ШЛЯХ, ТРЕТЯ РЕВОЛЮЦІЯ. — Ціна 1.50 дол.

А. Юриняк. КАМІКАДЖЕ ПАДАЄ САМ: оповідання й фейлетони. — Ціна 4.00 дол.

Дмитро Чуб. З НОВОГВІНЕЙСЬКИХ ВРАЖЕНЬ: на слідах Милухи-Макаля. Книжка багатомістро-вана. — Ціна 3.50 дол.

Всі книжки замовляти в адміністрації "Нових днів". Адреса адміністрації подана на 2-ій сторінці обкладинки. Ціни включають кошти пересилки.

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ НА РОЗБУДОВУ В-ВА "НОВІ ДНІ"

на день 2-го грудня 1978 р.

А. Шудрій, Рівел Велей, США	\$32.00
К. Туркало, Орендж, США	20.00
А. Бражнік, Нью-Йорк, США	12.00
Д. Корнійчук, Сodbурі, Канада	6.00
Я. В'юн, Чикаго, США	5.00
М. Ковалевський, Ст. Паул, США	5.00
Г. Чмир, Дедгем, США	4.00
А. Сенік, Монреаль, Канада	4.00
Г. Коверний, Фонтгілл, Канада	4.00
А. Хряків, Торонто, Канада	4.00
А. Ляхін, Філадельфія, США	4.00
Ю. Гавалешка, Вінніпег, Канада	2.00
І. Даценко, Торонто, Канада	2.00
М. Підлісний, Торонто, Канада	2.00
Л. Менджега, Міннеаполіс, США	2.00
А. Неділко, Бруклін, США	2.00
В. Котенко, Чикаго, США	2.00
М. Кайко, Дедгем, США	2.00

ПРОХАЄМО

нити, долучити Вашого чека і НЕГАЙНО ВИСЛАТИ цю форму зголошення передплати відтати і виводити на адресу адміністрації "Нових днів".

ЗГОЛОШЕННЯ ПЕРЕДПЛАТИ

До Адміністрації журналу "Нові дні"
в Торонто

Адреса: NOWI DNI

Box 126, Postal Stn. "N"
Toronto, Ont. M8V 3S4, Canada

Оцим зголошую (відновляю) свою передплату на журнал "Нові дні". Одночасно надсилаю чеком — грошовим переказом (непотрібне перекреслити):

1) Річну передплату за 1979 рік	\$ 8.00
2) Залеглу передплату до кінця 1978 р.	\$-----
3) Даток на пресфонд "Нових днів"	\$-----
Разом	\$.....

Біля Вашої адреси надруковано, до якого місяця і року заплачена Ваша передплата. Тож легко вирахувати Ваше заборгування до кінця 1978 року.

МОЯ АДРЕСА

(виповнити чітко латинкою)

Ім'я і прізвище -----

Вулиця і ч. дому -----

Місто і провінція (стейт) -----

Поштовий код -----

ЗАУВАГА: Висилайте гроші НЕГАЙНО, бо від 1-го січня 1979 р. річна передплата "Нових днів" буде — \$10.00 (десять).

М. Тищенко, Лондон, Канада	2.00
А. Володарчук, Лімінгтон, Канада	2.00
М. Маренін, Порт Ст., США	2.00
М. Різан, Лорейн, США	2.00
М. Ріба, Сиракюз, США	2.00
О. Макогін, Парма, США	2.00
О. Козак, Чикаго, США	2.00
П. Швайко, Торонто, Канада	2.00
З. Питляр, Маямі, США	1.00
Разом	\$131.00

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Проф. Д. Нитченко, Австралія	2
Омелян Тарнавський, Канада	2

Спасибі всім за допомогу!

Редакція і Адміністрація "Н. Д."

POSTAGE PAID AT TORONTO
Second Class Mail Registration
Number 1668

if not delivered please return to:
NOWI DNI
Box 126, Postal Station "N"
Toronto, Ont., Canada M8V 3S4

УКРАЇНСЬКА КНИГА ТОРОНТО

НОВА ЛІТЕРАТУРА, ЩОЙНО ОДЕРЖАНА З УКРАЇНИ

- Борзов Валерій.** ПОЄДИНОК ТРИВАЄ СЕКУНДИ. Нарис. "Веселка", Київ 1978, стор. 180. Ціна \$1.25
- Грищенко А. П.** ПРИКМЕТНИК В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ. "Наукова думка", Київ 1978, стор. 206 5.65
- Дей О. І.** ПОЕТИКА УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ. "Наукова думка", Київ 1978, стор. 252. 7.35
- Загребельний Павло.** ЛЕВИНЕ СЕРЦЕ. Роман. "Радянський письменник", Київ 1978, стор. 328.
Автор цієї химерної книжки намагається довести, що українці сміються по-своєму, ви-
рощують сміх у свєіх степах, як і пшеницю, вже цілі віки, сміються з себе, зі скіфів,
з стародавніх греків, з чортів, відьом, з НТР і з світового імперіалізму 6.15
- Загребельний Павло.** ПЕРВОМІСТ. СМЕРТЬ У КИЄВІ. Історичні романи. "Дніпро", Київ 1978,
стор. 814. 8.35
- Косач Ю. А.** АМВРОСІЙ ВУЧМА. "Молодь", Київ 1978, стор. 224. 3.50
- Паламарчук Л. С.** УКРАЇНСЬКА РАДЯНСЬКА ЛЕКСИКОГРАФІЯ. (Питання історії і практики)
"Наукова думка", Київ 1978, стор. 204. 5.95
- Палмер Венс.** РОДИНА СУЕНІВ. Роман. Переклад з англійської. "Дніпро", Київ 1978,
стор. 246. 5.25
- ПИСЬМЕННИКИ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ.** Довідник. "Рад. письменник", Київ 1978, стор. 416. 5.95
- Танчер В. К.** РУСЬКЕ ПРАВОСЛАВ'Я. Критичні нариси. "Наук. думка", Київ 1977, стор. 156. 1.15

ПИШІТЬ ЗА СПИСКАМИ КНИЖОК І ПЛАСТИНОК!

- УВАГА! Поштові витрати за пересилку пластинок і книжок оплачує покупець.
- У Канаді за один фунт книжок поштова оплата — 25 центів, у США — 54 центи.

UKRAINSKA KNYHA

1162 Dundas Street West, Toronto, Ontario M6J 1X4, Canada

Tel.: 532-8928

Література, публіцистика, наука, мистецтво

ВІД РЕДАКТОРА

КОНЦЕПЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЗОВНІШНЬОЇ І ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

СТАНОВИЩЕ

УКРАЇНСЬКОГО ДЕМОКРАТИЧНОГО РУХУ

до "Принципів української зовнішньої і внутрішньої політики" проголошених урядом УНР і проводом революційної ОУН у вересні 1978 р.

У "Свободі" з 29 вересня ц.р. вищезгадані дві організації проголосили у формі тез свої погляди на головні засади української зовнішньої і внутрішньої політики, які, на їхню думку, мають стати напрямними для української політичної діяльності на весь час боротьби за відновлення української держави. Вони називають їх "незмінними".

Ми, Президія Українського Демократичного Руху, вважаємо потрібним зайняти до тих тез нашу позицію і таким чином дати українській спільноті другу концепцію української політики під сучасну пору, як альтернативу до пропозицій уряду і ОУНр.

Наших поглядів ми не вважаємо "незмінними". Навпаки, ми глибоко переконані, що передумовою кожної успішної політики є її еластичність, тобто здібність міняти свою тактику і методи боротьби залежно від ситуації в Україні і в світі. Єдиним незмінним принципом нашої політики є незалежність української держави. Все інше формується під впливом засади: "політика — це мистецтво можливого", яке є тим більшим, чим ширшим і глибшим є політичний формат людей, що на даному етапі очолюють визвольну справу.

Оце і є перша основна різниця, яка відділяє УДР від уряду і від ОУНр.

2. Друга протилежність між нами і ними полягає в тому, що ОУНр і уряд (згідно з їхніми тезами) привласнюють собі право "забезпечити українську націю політичним керівництвом для мобілізації її сил і для спрямування їх на фронт визвольної боротьби". Слідкуючи за діяльністю рев. ОУН (і її найновшого союзника — уряду) та за її заявами, не можна позбутися переконання, що вона вважає себе самою тим проводом нації і з того титулу виступає як надрядний чинник у всіх питаннях української політики в Україні і поза нею.

Український Демократичний Рух відкидає таку постановку справи як шкідливу для цілого визвольного процесу. З того часу, як в Україні

(вже майже 30 років) розгортається з великою силою боротьба українського руху опору (дисидентів), його провід незмінно перебуває в Україні. Той рух, що своїм героїзмом потряс сумлінням українського народу і світу, видав своїх власних провідників і політичних мислителів, багато талановитіших від тих, яких мають уряд, ОУНр і ми, Український Демократичний Рух. Отож вони, а не ми, є природними кандидатами на провідну роллю в українській політиці. Наше завдання допомагати їм, стимулювати думку, а не керувати ними. Така є ролля всіх політичних діячів на еміграції, хіба що прикмети котрогось із них є такі виняткові, що народ сам орієнтується на нього.

3. Уряд і ОУНр вважають, що український народ може відбудувати свою державу тільки і єдино за допомогою революції і революційних методів боротьби. Еволюційні методи вони відкидають і засуджують.

Ми ж, Український Демократичний Рух, згідно з поглядом, висловленим у т. 2 цього "становища", вважаємо, що тільки українські лідери в Україні мають об'єктивні можливості, а тому й

Наступне число "Нових днів" вийде після Свят

~~Українського Руху~~

УСИМ ЧИТАЧАМ "НОВИХ ДНІВ"
БАЖАЄМО ВЕСЕЛИХ І НАСИЧЕНИХ
ГЛИБОКОЮ СИМВОЛІКОЮ
РІЗДВЯНИХ СВЯТ
І ЩАСЛИВОГО НОВОГО РОКУ.

Видавництво, редакція і адміністрація

право до того, щоб вирішувати, які найкращі методи боротьби у змінних ситуаціях нашого народу: революційні чи еволюційні.

Як відомо, провідні особи дисидентського руху, а за ними і його учасники прийшли до висновку, що під сучасним пору мирні, еволюційні методи боротьби найліпше служать інтересам української нації (до такого висновку прийшли всі народи Радянського Союзу і сателітних держав). І тому вони прийняли за основу своєї політики боротьбу за здійснення постанов конституцій СРСР і УРСР, Загальної декларації прав людини, схвалені Об'єднаними Націями (а пізніше підтверженої кінцевим актом Гельсінкської конференції). Як відомо, ці чотири документи разом узяті гарантують усім народам (а в тому і Україні) право на життя у власних самостійних державах (вихід із СРСР), а Декларація ООН забезпечує право на вільний розвиток людини в таких розмірах, яких досі ніхто і ніколи в історії так широко і всеохоплююче не скодифікував.

Ми, Український Демократичний Рух, вважаємо, що таке вирішення справи є розумне, доцільне і достосоване до вимог теперішньої ситуації в Україні, в СРСР і в світі. Революція і революційні методи боротьби під сучасну пору принесли б для України катастрофічні наслідки (пригадаймо повстання в Угорщині 1956 р.). Звичайно, обставини в СРСР і у світі можуть змінитися, і тоді революція може стати вимогою часу. У визвольній боротьбі не можна відмовлятися в принципі від будь-яких методів змагання (наприклад: від еволюції) і "незмінно" зв'язувати тільки з революцією (або навпаки).

4. Уряд і рев. ОУН у своєму документі висувають обвинувачення "деяким чинникам на еміграції", що це вони підсувають українському рухові опору думки про еволюцію, хоч, мовляв, вони, дисиденти, стоять на позиціях революції. Це неправильно. Адже впродовж останніх майже 20 років не було з України ніякої вістки про революційну діяльність. Не інформували про неї ані періодичні видання дисидентського руху, ані не було згадки про них у листах поодиноких діячів-дисидентів (а їх надруковано в еміграційній пресі багато сотень!). Не згадують про них також туристи звідти і не чули про революційну діяльність відвідувачі звідси. Нема також ніяких даних про те, щоб ОУН (всіх трьох відламів) мала в Україні свої організаційні кадри. Навпаки, є вісті, що колишні члени революційного руху з Другої світової війни (ОУН, УПА, УГВР) надають перевагу еволюційним методам боротьби.

5. Уряд і ОУНр стараються вмовити в українську громадськість, що боротьбу в Україні ведуть люди лише одного ідеологічного спрямування. Особливо залежить їм на тому, щоб не було в тій боротьбі марксистів. Таке мислення — це пережиток тоталітаризму, який уявляє собі націю як ідеологічно зуніформоване суспільство. Тим часом, у демократичному суспільстві (а таким є дисидентська Україна!) були, є і будуть люди і організації різних переконань і різних ідеологій. Всі вони мають рівні права і обов'язки супроти свого народу. Треба радіти, що українська нація

досягнула такого ступеня розвитку, в якому її політичні та ідеологічні течії мають різноманітну програму. Наматані трішки рев. ОУН викинути з нації марксистів (як бачили політичну групу) з погляду інтересів і визвольної боротьби і з погляду демократії — грабеж політична помилка. УДР буде в нас боротися ще й тому, що така постановка справи є першим кроком до домашньої війни в Україні, яка може народ потребуватиме всіх своїх сил на фронті проти його ворогів.

6. Із тез обговорюваного документу випливає, що уряд і рев. ОУН хотять викласти себе за суспільства не тільки марксистів, а і з іншої погляди яких не покриваються і деякі інші існують: "Взаємовідношення між українськими політичними партіями ... визначаються інтересами української визвольної боротьби ... та їхнім ставленням до ідейно-політичних програм визвольної України, до потреб і вимог її революційно-визвольної боротьби...".

Звичайно, якщо про потреби і вимоги революції в Україні вирішуватимуть ОУНр і трішки то вони заведуть терор проти всіх демократичних противників. Один приклад в останні місяці вияснить усе: уряд (М. Лизанець і М. Степаненко) не допустили до України дві партії — УНДО і УРДП (хоч Президиум Української Національної Ради ухвалив їх рішення лише тому, що ті партії мають певні повноваження на території української визвольної боротьби).

7. Уряд і ОУНр відмовляються визнати державний статус УРСР у визвольній боротьбі українського народу. І навіть пропонують всім дисидентам. Вони вимагають від України, щоб УРСР дано всі права суверенної держави включно з правом вийти із СРСР. Такі ж пропозиції мають ген. Петро Григоренко і Іванів Пилип.

Ми, Український Демократичний Рух, стоїмо по стороні дисидентів, а не по стороні трішки і рев. ОУН.

8. У документі уряду читаємо: "що боротьба за людські права, яку ведуть українці на різних землях і поза ними, є безальтернативною боротьбою їх в імперії є фікцією і самообманом поневоленого народу".

Ми не погоджуємося. Ця боротьба реальна. Вона змобілізувала великі національні сили, зрушила сумління. Вказала на великі злочини і неправду. Здобула симпатії своїх і чужих. Зактивізувала українську молодь на еміграції.

Уряд і рев. ОУН помилуються. Боротьбу за людські права треба вести самі в це більшою силою.

9. Автори тез висувають перед українською зовнішньою політикою пропозиції, щоб вона намагалася усунення з ОН представників СРСР і сателітних держав, а на їх місце щоб запровадила дійсних репрезентантів поневоленого народу.

Така політика не знайде в Україні і світі ні в одній державі світу, і тому вона недоцільна. Вона може викликати тільки зневажливе негативним способом думання українського суспільства.

(Продовження на стор. 15-16)

САМОТНИЙ ШЛЯХ

3 нових поезій

Роксоляні

Чим вище вгору,
Тим порожніші скелі, —
Бо небагато тих,
Що їх здолати в силі.

Оглянься часом
Вдолину позад себе,
Та не ставай, іди —
Перед тобою небо.

Ти не питай, чому стрімка
Насамоті дорога, —
Скелястий вгору шлях, —
Це шлях до Бога.

2. III. 1978

**

О, втекти б на південні моря,
Де лиш простір і воля, і я,
Де лиш синява й вітер солоний
І де острів, що в сонці ввесь тоне.
Загубитись в блакитнім безмежжі,
Хай нічого мене не бентежить
І не журить "навіщо" ні "защо",
І не мучить, що все напропаще.
І забути і "звідки", і "доки"
І не думати: "Скільки ще років?"
Тільки жити у кожен хвилину,
Існуванням радіти єдиним,
Серед тиші, де сонце і води,
Відчуваючи вічність, що сходить.

ЗАКІНЧЕНА СИМФОНІЯ

Ти любиш дикі скелі,
Де й орли не можуть долітати,
А я — зелені полонини,
Я — люблю Карпати.

Мені чуже оце камінне море,
Шпилі, де кожний гострим лезом
Небо поре.

Я можу тільки розумом
Красу таку сприймати.
Тут — всюди камінь,
Там — зелені шати.

Ти любиш грізні ці
Провалля темні,
Де духи й привиди
Ховаються таємні,
Де чорні та холодні тіні,
Які сміливців стільки
Мають на сумлінні.

А я — зелений плай;
Цвітучі полонини,
Потік, чортополохи та ожини,
Живиці запах і грибів,
Сопілки архаїчний спів
І граціозність серни,
Чи ведмежий рев,
Шовкові трави, шум дерев.

Я можу тільки розумом
Суворість тут сприймати...
Ти любиш дикі Альпи,
А я — свої Карпати.

18. III. 1978

**

Відлітали дикі гуси
У далекий ірій,
В пільмі курликаючи сірій,
Місяць на посохлім листі
Лишав сліди свої сріблесті.
Ми мовчки стояли в саду,
Заслухані в стихії,
Відчуваючи вічне й незмінне
В дрібній події.
Щось пригадалося знову
Давне й далеке...
Вітер листя гнав по стежках,
І шуміли смереки.

— — — — —

Як добре стояти
й на зимному вітрі,

Як знаєш,
Що біля тебе є хтось,
Хто так як і ти
відчуває.

1. VIII. 1978

**

Лиш хмари, хмари всюди
Важкі та сірі
Шлях закрили за обрій
У синій ірій,
Лінива, сива пряжа
Без грому й тучі
Закутує в байдужість
Роки грядучі.
Чи ще діждуся бурі,
Що вдарить градом,
Щоб дихати повітрям,
Не млосним чадом?

Щоб люди були — люди
І друзі — друзі,
Що розігнали б сонну
Важку байдужість.

ЮНИМ ДРУЗЯМ

Будьте серцем молодим,
Як років надійдуть зими,
Хай не в'ялить вас зневіра,
Хай в душі не мовкне ліра.
Не здавайтесь безнадії
В завірюхи й буревії!

Хай лиш ті вам будуть друзі,
Що не стратили ілюзій,
Що злости не носять в серці,
Що з життям ідуть на герці,
Що не гнуться від знемоги,
Гордо йдуть до перемоги!

Смійтеся лукавим в очі,
Заздрість їхні душі точить,
Їхні підшепти й затії —
Тільки вислід безнадії.
Тож хоча надійдуть зими,
Будьте серцем молодими!

Ані почетеї, ні слави
Не шукайте у лукавих,
А живіть у тому крузі,
Де душею юні друзі,
Що серця не мають з льоду,
Юні паростки народу!

— — — — —
Бо майбутнє наше з ними —
Чесними та молодими!

9. I. 1978

ПРИВІТАННЯ ВАСИЛЕВІ БАРЦІ З НАГОДИ ЙОГО 70-ЛІТТЯ

Вельмишановний і Дорогий
Василію Костянтиновичу!

Від Президії Об'єднання Українських Письменників в еміграції "Слово" і від усієї вшлї "слов'янської сім'ї" шлемо Вам наш дружній і щиро-сердечний привіт.

Ви у нас виняткового обдарування літературний діяч і винятковий поет. Ви живете поезією, одержимі поезією та — як ніоднн з наших поетів — вважаєте поезію поклонанням; в повному самозреченні Ви віддали себе поезії. У висліді цього Вашого подвижницького розуміння поезії наша література збагатилась високоартістичними поетичними творами. Ми добре пам'ятаємо, з яким зачудуванням ми зустріли Вашу першу книгу "Агостол", а потім і другу "Білий світ", що появилася друком ще в Німеччині. Ваші дальші твори "Псалом голубиноного поля", "Океан" і "Лірник" були новим досягненням українського поетичного слова. Ваші книги здобули собі і чужого читача у мистецьких перекладах. Ми читаємо і цінимо Вашу прозу: великий роман "Рай" і зворушливу картину нашої рідної землі "Жовтий князь". Ваші есеї: "Жайворонкові джерела" і "Вершини неба", як і літературознавчі праці: "Хліборобський Орфей або екзистенціалізм" і "Правда Кобзаря" гесорять про Вашу широку ознайомленість і глибоке розуміння літературних проблем. Ваша нова велика книга — поетичний роман "Свідок для сонця шестнадцятих" це Ваш найбільший творчий подвиг, і його видання буде подією нашого літературного процесу.

Ми гордимось Вами, Дорогий нам Василію Костянтиновичу, і на Ваш ювілей приносимо Вам вислови нашої глибокої пошани і захоплення та й бажаємо Вам багато років для Вашої подвизницької праці на прославу Великого Слова.

За Президію ОУП "Слово"
Остап ТАРНАВСЬКИЙ

Левко ЛУК'ЯНЕНКО

РІЗДВЯНЕ ЗВЕРНЕННЯ ДО ЗАВ'ЯТИХ АТЕЇСТІВ

Ви ходили коли-небудь до церкви — не з молитками, щоб збивати хрести, не з ключами, щоб замикати від віруючих церкви, не з ненавистю, а з відкритим серцем?

О, ви, напевно, не ходили! Бо коли б ви зайшли в святковий день, стали під високим склепінням церкви перед іконостасом і подивилися на Того, Хто замість язичького морального принципу справедливості "Око за око, зуб за зуб" дав людям принцип великодушності, закликаючи не відповідати за зло злом, а прощати його, ви б зрозуміли, як багато християнство спричинилося до пом'ягшення людських звичаїв, як далеко воно

просунуло людей від початкового варварства до гуманності!

Звичайно, християнство не змінило основи природи людини, і якою вона була за часів Арістотеля, такою вона залишилася й тепер. але порівняйте людські взаємини часів поганського Риму з взаєминами ХХ сторіччя. і ви побачите, що за минулі часи людство стало незрівнянно людяніше, і тепер уже неможливим є влаштування ігрищ з пусканням живої людської крові. як бувало колись у Колізеї на вистазах боротьби глядiatorів.

Хіба європейська цивілізація не християнству завдячує утвердженню принципу рівності усіх людей з народження, незалежно від расової чи національної ознак, від соціального і службового стану, та незайманість людського життя і свободи?

Хай би в церкві ваша душа не відразу пройнялася благонадійним почуттям єднання з космічною духовною силою і на іконостасі ви побачили перед собою не Христа-Бога, а Христа — сина Божого — людину, і тоді хіба ви не відчували б радісної вдячності до Того, хто задля інших людей, задля добра і спасіння їх пішов на смерть?! Подумайте: Він — людина — і мав таке ж тіло, такі ж почуття і відчуття, що й ми, але не пересічна особа, що вся зав'язла у тенетах своїх матеріальних та чуттєвих бажань, а людина високих ідеальних стремлень боротьби за справедливий лад, у якому багатий не принижував би бідного, сильний не знущався б зі слабого, владоможний не збиткувався б з простого; він хотів суспільства, в якому менше було б жорстокості і більше людяності і співчуття. За ідейну крاملу, за інакшесудство його потягнули до відповідальності й вимагали зречення взаїну життя. Він не зрікся своїх ідеалів — і пішов на смерть. Чуєте, — перед вами Людина, що за ідеал загальнолюдського добра пішла на смерть! Не може бути, щоб ви не схилили голову перед такою Людиною, бо не може ж бути, щоб ви були неспроможні відрізнити мізерну нікчемність від могутньої індивідуальності!

Коли б ви зайшли до церкви без ненависти до інакодумства, а з прихильністю до свого ближнього і стали посеред інших таких же доброзичливих громадян, тоді мерехтіння свічок перед образом Ісуса Христа — посланця Бога-отця і пречудовий спів (якого ви ніколи не чули в житті ні на радіо, ні в театрі) поступово звільняли б вашу голову від недобрих намірів і спрямували б ваші думки все вище і вище — туди, де людська сутність уподібнюється Божій і де починається безслівне спілкування людських душ з всесвітнім духом. О, якби ви були незлобиви! Тоді ви б зазнали щастя, якого досі ніколи не зазнавали. Це щастя відбувається у площині людської духовності, а не її тілесної частини, і вам, огрубілим матеріялістам, ледве чи відоме.

Для вас людина — суспільна істота, що майже повністю вичерпується матеріальною, тобто фізіологічною сутністю. І ви думаєте: достатньо людей нагодувати, вдягнути й забезпечити помешканням, як не стане незадоволення і на землі настане справжній рай. Шістдесят років ви вірите в цей постулат і постійно його пропагуєте. А тим часом людина ніколи не була тільки фізіологічною істотою (суспільною твариною). Символ слів: "Людина створена за образом і подобою Божою" в тому й полягає, що людина завжди мала часточку того, чим є Бог і що єднає її з Богом — інтелект, велику сферу духовного життя. Ви цього не додали. Ви бачили зовнішнє, що єднає людину з твариною — тіло. І тому постійними розмовами про матеріальність світу і людини та невпинною боротьбою проти

віри в Бога ви не розвивали в людині людське, а примітивізували її.

Витісняючи віру, нічого не можна дати народові натомість. Теорія (марксистська, марксистсько-ленінська чи яка завгодно інша) неспроможна витіснити віри з тієї причини, що в більшій частині свого змісту вони йдуть у різних площинах і не можуть загалом діяти одна на одну. Із усього об'єму віри тільки теологія є теорією і, перебуваючи в одній площині з будь-якою іншою теорією, може взаємно діяти одна на одну.

Марксистсько-ленінську теорію і релігійну теорію (теологію) породжує мозок у процесі мислення. Вони обидві — виплід думальних зусиль мозку. Як породжені одним і тим же апаратом за допомогою одних і тих же логічних законів і категорій, кожна з них має можливість доводити свою правоту та іншої помилність. За багато сторіч цієї теоретичної боротьби атеїсти вказали на чимало хибних тверджень теологів. Теологи, в свою чергу, находили чимало хибного в усіх соціальних теоріях. Очевидячки, ця теоретична боротьба триватиме вічно, бо вічний є неспокійний людський розум у пошуках нерозв'язаних питань. Проте віра в Бога народилася не від теоретичних здібностей людей, — ці здібності лише потім були використані для обґрунтування або спростування віри — і тепер віра в Бога, як потойбічної незбагненої сили, тримається не на теологічній теорії, і тому ніяка інша теорія її спростувати не може. В основі віри численні і власні явища, випадки, що їх людина відчуває власною душею. Вона в емоційній та іраціональній сферах. Численні барвисті обряди й звичаї може й небагато мали в собі раціонального, але вони впродовж довгих сторіч розвеселяли душі українців, примножували їхні емоції і робили їх тоншими, багатшими, в результаті збагачувався весь духовний світ людини і робив її кращою. Ця емоційна вишуканість і багатство просякали в щоденний побут наших пращурів і почасти віддзеркалені в піснях неперевршеної духовної краси. Через примітивне уявлення про людину ви й проти віри повели боротьбу, не проти її суті, а проти її проявів — проти церкви, духовництва, обрядів та звичаїв. У цій сфері ви зробили надзвичайно багато: знищили старовинну обрядовість і створили духовну пустку. Ваше: "Бога нема! Бога нема! Бога нема!" та "Боротьба! Боротьба! Боротьба!" не може втамувати спрагу за теплим, тихим словом, за людяністю взаємин, за відпочинком від безконечного страху і напруженого бігу в нікуди, і люди — подивяться, скільки їх — топлять свій сум у чарці, молодь кидається в розпусту, сім'ї розпадаються, а частина людей повертається до віри в Бога. Зайдіть і ви, наприкінці, до церкви, цієї старої-старої церкви.

Ви знаєте, що таке церковний різдвяний спів? О, ви не знаєте! Він підхоплює душу на свої чарівні крила й несе вище й вище. Ви поступово забуваєте оточення, забуваєте своє тіло, і душа, звільнившись від пут бажань тілесних, наповняється вщерть якимись духовними чарами, якимось солодким блаженством. Вона захоплює, і в бурхливому напливі радощів ледве стримуєш сльози, душа досягає найбільшого єднання з середовищем

Господнього духа й черпає з нього все те піднесено-прекрасне, що очищає і підносить людину понад матеріальні і тілесні жадання і творить з неї справжню людину, яка відчуває прекрасне і сама хоче стати кращою; яка задля блага інших здатна підійматися до розуміння і прощання слабкостей людських і свого ближнього, здатна на зло його відповісти добром і тим самим зменшити загальну кількість його на землі і подати приклад взаємин, що мали б утверджуватися повсюдно в міру просування людей від варварства до гуманізму, від нав'язування всім і кожному одного і того ж способу мислення до визнання правомірності багатьох способів мислення і багатьох форм розвитку людства на шляху безконежного руху до Бога, як безконежного пізнання його через його творіння.

Внутрішнє оздоблення храму і образ Христа, і святковий спів — усе сприяє медитації на споконвічні теми життя і смерті, швидкоплинності часу і нашої тимчасовості на землі і вічності там, за межами нашого теперішнього "я", де не гине й мала часточка духу, але взявшись звідти, туди й повертається, відповідно трансформувались за період земного буття...

(Ба! медитації знову перервано — ліворуч хтось просував свою руку, знову хтось зайшов, і сотня людей справа потиснула один одного, щоб якось дати йому місце, а місця вже не було, і люди стояли так тісно, як в автобусі: руки спущені, тулуби виструнчені і так щільно притиснуті один до одного, і чоловіки і жінки, що просто неможливо ворохнутися. Багато хто, щоб мати можливість перехриститися, тримати руку на вилосі пальця, не опускаючи її донизу. А через те, що весь час хтось заходив, хтось подавав із задніх рядів свічку, і її передавали понад головами, аби поставити перед іконою, та подеколи служники пробиралися з тацями крізь гущавину, і православні тягнулись через плече один одного, щоб покласти для церкви свою лепту, а штовханина була постійна. Це відвертало увагу і дратувало).

Чернігів — старовинне місто з давніми релігійними традиціями. Це тут наші пращури від самих початків християнства споруджували храми, що захоплювали і наш народ, і чужинців своєю архітектурною довершеністю та чудовим оздобленням. Перед їхньою красою зупинилася була й рука татар, і поляків, і росіян, і німців — усіх зайд. Тільки не зупинилася рука ваша, і як у добу середньовічного мрякобісся релігійні фанатики спалювали дорогоцінні манускрипти тільки тому, що в них щось суперечило їхньому уявленню про суть релігії, так ви поступово нищили архітектурні шедеври тільки тому, що вони не узгоджувалися з вашим атеїзмом і нагадували українцям про їхню багату минувшину.

Між вами знайшлися такі, що могили українських січових стрільців розорали тракторами, хрести з могил польських жовнірів у Львові позрізували електрозваркою, надмогильними плитами з єврейських цвинтарів повимощували тротуари — немов би у тих могилах лежали не люди, а худоба. Ви маєте і дотримуетесь своєї, як ви кажете, клясової атеїстичної моралі, за якою всякий, хто не за вас, поганий, а хто за вас —

добрий, і тому ви ніколи не зрозумієте християнську шляхетність еспанців, що після громадянської війни в одній могилі поховали і переможців і переможених і написали на надмогильному камелі слова: "Вони загинули за те, в що вірили". Переможені теж вірили, вони теж заслуговують на повагу.

Дотримуючись фанатичного правила "Хто не з нами, той проти нас", ви шістьдесят років переслідуйте інакодумство. І тут у Чернігові користуючись упривілейованим становищем, з чималу частину населення міста позбавили можливостей нормальним способом задовольняти свої духовні потреби: на місто з населенням у 200 тисяч осіб залишено тільки одну маленьку церкву!

І в свято, і у звичайні дні люди просто не зміщаються у ній і стоять на маленькому подвір'ї, де не чути ні слів попа, ні мелодії хору через шум вулиці, що проходить попід самісінькі стіни церкви. Віруючі вже кільканадцять разів зверталися до міської влади з клопотанням про відкриття ще бодай одної церкви. Під такими клопотаннями підписувалося до тисячі осіб, але всі клопотання залишилися марними.

Стаття 104 Конституції УРСР гарантує громадянам УРСР свободу відпрацювання релігійних культів і обрядів.

Стаття 18 Загальної декларації прав людини ООН, яку підписав і уряд УРСР, проголошує свободу релігії.

Радянський Союз у Прикінцевому акті Гельсінкської наради зобов'язався: "держави-учасниці визнаватимуть і поважатимуть свободу особи проповідувати, односно чи спільно з іншими, релігію чи віру, діючи відповідно до своєї власної совісті" (VII. Поваження прав людини і основних свобод, включаючи свободу думки, релігії та переконань).

Отже і за радянським законом, і за міжнародними зобов'язаннями Радянського Союзу віруючі чернігівці завжди мали і мають право молитися в церкві. Закривання церков — найбільша з усіх перешкод у відправленні релігійних обрядів, і вона становить, відповідно до статті 139 Кримінального кодексу УРСР, кримінальний злочин.

З практики радянської дійсності відомо, що за протиправні обмеження свободи тут ще нікого не покарали, та віруючі — християни, і для них важливо не покарання винних, а відновлення своїх законних прав. Після Гельсінкської наради дискримінація значної частини мішан стала нестерпна. Віруючі — чесні громадяни, сумлінно виконують свої громадські обов'язки, на свій некомуністичний світогляд мають право, і годі їх уже переслідувати! У решті-решт ми хочемо зовсім небагато — відкриття ще однієї церкви в місті.

Задля торжества законності і справедливості я прошу вас це зробити!

Юрист Левко Лук'яненко
член Української громадської
групи сприяння виконанню
в УРСР Гельсінкських угод

Лютий 1977

ДВОЄ В ОДНІЙ КІМНАТІ

Оповідка

Пам'яті автора "Невеличкої драми" В. Підмогильного.

Ця кімната була в нашому чарівному Києві. На Горі, недалеко від св. Володимира, що підносить високо хреста над широчинню Дніпра. Із її єдиного вікна було видно не тільки цю широчинь, а й сизину чернігівських лісів. Як кинути оком праворуч, то можна було побачити й краєчок Пролетарського саду (донедавна Царського), той краєчок, що обривався кручею в Дніпро. Але в цьому разі око мусимо "перестрибувати" через Хрещатицький (Олександрівський) узвіз.

Це все з кімнати можна було бачити через те, що вона була на четвертому поверсі кам'яниці, яка височіла над нижчими від неї будинками. А оті краєвиди з її вікна для деяких можливих у ній пожитців (була ж саме НЕП-а, і власник чи орендар міг її винаймати різним людям) могли вплинути в уявленні давнє-предавнє минуле київських гір — легенду про Андрія Первозваного, про Володимирове охрищення Руси тощо...

Але всередині ця кімната була не така велична, як краєвиди з її вікна та оті можливі історичні уявлення деяких її пожитців. Про неї мало було б сказати, що з неї була зовсім мала "житлоплоща", — вона була, так би мовити, ще й "комплексна". Це була разом вітальня, їдальня, кухня, спальня, письменницький кабінет одного з її пожитців — молодого українського письменника Валерія П. та майданчик для балетних вправ його молоденької дружини Ади, учениці балетної школи.

Цю її "комплексність" надщерблювала відсутність у ній найменшого куточка для певних фізіологічних потреб пожитців, — мініатюрне приміщення з таким призначенням було десь у довгому коридорі, і воно обслуговувало всіх пожитців цього коридору.

Таку скрупу прозачітність цієї кімнати збільшувало ще й те, що оті двоє її пожитців, особливо чоловічий партнер цієї пари — Валерій П., письменник-філософ, ставився зневажливо до отих історичних уявлень, бо дивився не назад, а вперед у торуванні історичної долі свого народу, — дивився так з власного переконавання, а не з пристосування до "радвлади"...

Проте, не зважаючи ні на які цієї кімнати вади, вона була для цих пожитців дуже дорогою в здійсненні їхнього важливого життєвого етапу, може, найважливішого після народження етапу: вона дала їм змогу побратися, стати подружжям.

Перед тим вони на протязі трьох чи чотирьох років кохалися, сказати б, просто неба. А втім, з огляду на те, що кохання — все таки інтимна справа, треба конкретніше сказати, що вони найчастіше зустрічалися в Пролетарському саду, ховаючись від сторонніх очей десь на лавці, схованій за кущами абощо. А спали в різних місцях: він у студентському гуртожитку як студент при-

родничого факультету (з біохемічним ухилом), а вона в закутку якоїсь тітусі, недалеко від "Євбазу".

Звичайно, в студентських колах усі знали, що Валерій П. та Ада С. кохаються, ба й висловлювали свої думки про цю, як дехто з цих кіл казав, не дуже дібрану пару.

— Валерій будь-що-будь поважний хлопчина, з нахилом до наукового чи й філософського мислення, — казали студенти, — а вона — балерина, яка думає не головою, а ногами, ха-ха!...

— Хоч, може, й гарненька, — додавали інші.

— Пхе! — копили губи декотрі з студенток, з тих, що їх обминув своєю увагою цей юнак з вродливим обличчям (чорні й гострі, як крила ластівки, брови, вишукані рухи в манерах). — Чи й не філософ?! Задавака! Зінське щеня*).

— Що вона в ньому знайшла? — "дивувалися" інші з дівчат. — Якесь панення, а не кавалер.

— Вона хоч теж дрібна на зріст, — казали треті, — але яка струнка! Як антична фігурка. Та й з лица гарна: справжній український чорнобривчик, з каштановим волоссям та з карими, як у кішечки, оченятами.

Але ті, про кого так сторонні люди слезували, думали про себе, що вони дуже дібрана пара: вони ж кохали одне одного першим юним коханням. Проте, як "студенти", тобто люди, які вже свідомо ставилися й до кохання, вони обоє були прихильниками погляду, висловлюваного в одній українській пісні, — "вільне кохання — вільне обрання", погляду, що після революції взагалі стає "дозволений", що йому навіть "радєлада" сприяла. А що Валерій був біохемік, то він обгрунтовував цей погляд ще й на наукових, біохемічних даних.

— Знаєш, Адусю, — казав він, як вони сиділи в найвіддаленішій куточку Пролетарського саду, притулившись одне до одного. — Поступ змінив наш побут, можливо, витончив нас психічно, але людина ще й досі залишилася твариною з півтора десятками почуттів. Одне з них, з цих почуттів, чи не наймогутніше, — це кохання. А могутнє воно тим, що сприяє продовженню людського роду на Землі. Але воно, як і всяке почуття, шкідливо впливає на розумову діяльність людини. Обоюсторонній потяг закоханих затьмарює їхню свідомість і через те заваджає аналізувати кохання, коли його в собі почуваш. Але розумова діяльність є найвища здібність людини, те єдине, чим вона відрізняється від твари-

*) "Зінським щеням" називав В. Підмогильного М. Зеров, якого він негативно зобразив у романі "Місто", як зарозумілого професора Світозарова. В. Ч.

ни, а як її гальмує почуття кохання, то це гальмує й розвиток людської творчості та поступу людської цивілізації. На щастя, це почуття минає. Навіть в одружених воно з часом вигасає. Звідси й дотеп: "кохання — хвороба, а найкращий лік на нього — одруження". Між іншим, цим можна пояснювати й велику кількість у нашому післявоєнному суспільстві розлук та розводів. Тим більше, що тепер формально це нескладна справа: пішли у ЗАГС, "розписались" — і все. До революції розводитись було не так легко, а головне — економіка зв'язувала подружжя. Напр., з чого могла б жити селянка з дітьми поза господарством свого чоловіка? Та й у міських, зокрема в інтелігентських родинах жінка залежала від чоловікового заробітку. А в Галичині ще й тепер (мені казав про це один галичанин, що вчиться в нашій інституті) майже *кожен, хто скінчив право, мусить шукати наречену з посагом, що дала б йому можливість відкрити адвокатську канцелярію. А теологи, як правило, мусять одружуватися з попівнами, щоб одержати парафію.

Ну, а тепер у нас такої економічної зумовленості шлюбів немає. Тепер у нас і жінки можуть самостійно заробляти на життя...

Ада, не мавши таких знань, як у Валерія, не могла так міркувати, але не суперечила йому, сприймала це як далеку від їхнього кохання "теорію". Вона проймала його чорні очі своїм закоханим поглядом, обвивалася навколо нього своєю стрункою постаттю, запаморочливо його цілувала й казала:

— Ти в мене розумний, Валерику, але ми ще довго кохатимемось. Правда?

— Правда, має ти щастя, — відповідав і він їй тим самим. — Теорія теорією, а наше щастя реальніше...

І от у стані такого обопільного запаморочення вони, знайшовши, нарешті, оту "комплексну" кімнату, побралися, "записалися" в ЗАГС-і і стали жити вкупі, мовляв, як голуб з голубкою, у своєму гніздечку.

Проте через рік чи два, коли Валерій П. визначив свій життєвий фах інакше, ніж це можна було передбачати на підставі його навчання на природничому факультеті, а його дружинонька вірною почала працювати в Театрі опери й балету, в їхньому спільному побуті виникли непередбачені перешкоди.

Оті студенти-базикали, що вважали Валерія П. майбутнім науковцем і філософом, ще тоді не знали, що він нишком пописував — готувався стати письменником. Коли його перші надруковані твори засвідчили наявність у нього не абиякого письменницького хисту, він занедбав свою біохемію, влаштувався на працю в Державному літературному видавництві, а вдома, замість кохатися та милуватися з молодою жіночкою, увесь час, ба, частенько й уночісні години присвячував своїм писанням.

Аді спочатку подобалося, що її чоловік стає дедалі славніший, але потім їй почало робитися прикро, що він, за тим своїм писанням, забуває про неї. Пише й пише, а на неї й не гляне, не обізветься, так, немов би її і в хаті не було. Проте якийсь час вона стримувала себе, не виявляла

цих своїх "ревнощів". Та як вийшла окремим виданням його перша книжка ("перший том", як було на ній надруковано), вона, поздоровляючи його з цим успіхом, уже не дала йому того дня й за машинку сісти, не дала й слова написати.

— Це ж наше спільне свято, мій дорогий, — казала, обіймаючи й цілуючи, присвятім його нашій любові, ходім у Пролетарський сад. Пам'ятаєш, як ми там вечорами просиджували? А тепер ми вже ніколи туди й не заглянемо...

Вони тоді у той сад пішли, але Валерій був якийсь неуважний до своєї жіночки, часом навіть відповідав невлад на її питання. Хоч він ходив тими доріжками та стежками, якими вони перед шлюбом ходили, навіть мусив був сісти поряд із своєю "парою" на ту лавку, на якій кілька років тому уперше їй освідчився, сказав, хвилюючись, про своє велике до неї кохання, та думками був тепер далекий від цієї дійсності: в його голові снувалася виразна схема побудови нового твору.

Ада, звичайно, не могло не спостерегти цієї його неуважності до неї, вона ще біля нього "щебетала", згадуючи всякі подробиці з їхніх колишніх у цьому саду "походеньок", та з серця їй наростала якась тривога. І ця тривога вибухнула в неї тоді, як Валерій, прийшовши додому, кинувся був до машинки, щоб зафіксувати ту схему побудови нового твору. Вона здарилася в сльози, та ще й словами докоряючи йому:

— Невже та твоя схема дорожча тобі за мене?

І йому довелося відірватися від машинки, не написавши, справді, жадного слова. Того вечора вони рано полягали — пішли в ліжку, а задозолена Ада вже спокійна, з висохлими на її гарному видочку сльозами, заснула в нього на грудях, і він хоч і не заснув зразу, але боявся й позорюватися, щоб її не розбудити. А пізніше йому довелося "скорочувати" свої творчі вечори, щоб не робити їй, своїй усе таки любій дружині, прикрости.

Пропадали для його творчості вечори й тоді, як Ада виступала в театрі: він мусив тоді бути там таки...

А потім виникла перешкода ще й з Адинобоку. Готуючись до виступів, Ада здобула десь патефон з тією музикою, що її грала оркестра в театрі, як вона танцювала, і під цю музику почала "викручуватись" по кімнаті, роблячи відповідно вправи. Вона хотіла бути кращою за інших балерин, сподіваючись, що її підвищать на роботі і збільшать, зрозуміла річ, її платню. Бо досі її там уважали мало не за ученицю і не давали помітніших ролей.

А що їхня кімната була, як уже сказано, невеличкою "житлоплощею", то поєднання стукання Валерієвої машинки з балетною музикою було такою какофонією, що ні він, ні вона не могли насправді своїх замірів здійснювати...

На цьому ґрунті в них почалися гострі сутички, а потім справжні сварки, після яких наступали похмурі мовчанки, що їх не міг порушувати ні Валерій своєю машиною, ні Ада своєю музикою.

А саме ж була осінь, найкраща пора для творчості, — у Валерія в голові стояла "пушкінська осінь", коли О. Пушкін найкраще писав... І він би міг, якби не... Тож він не втерпів і згадавши

свою біохемічну теорію про неминучість вигасання кохання, одного вечора прямо сказав про це своїй уже психологічно відчуженій дружині.

І та, ніби сподівалася цього, не заплакала, затята, а гордо навіть з театральною красою підкинула голову і глухо мовила:

— Добре...

Іти їм негайно до ЗАГС-у не було потреби, бо спочатку треба було котромусь із них кудись із їхньої "житлоплощі" вибратись. Отож вони й узяли шукати того "кудись" у великому мурашникові — Києві. Шукали кожне нарізно. А покищо, вони поділилися наявною в них спільною "житлощею". Ада залишила за собою донедавна спільне подружнє ліжко, здобувши тільки до нього пересувну ширму, а Валерій, як чемний і з добрими щодо жінок взагалі манерами чоловік, притяг для себе якусь пошарпану канапу і спаз на ній. Харчувалися вони також нарівню, готуючи по черзі страву чи — найчастіше — кип'ятивши воду на чай на електричній плитці, бо обідали вони кожне окремо в якійсь громадській харчівні. А такі харчівні в Києві були, бо "радвлда" дбала про увільнення жінки від рабської праці в кухні, щоб вона, "жінка-куховарка", згідно з заповітом Леніна, могла "керувати державою". Кімнат не було, а харчівні, кажемо, були...

З того, що вони "розійшлися", Валерій і Ада не робили секрету перед своїми знайомими. Та якби вони й хотіли до якогось часу з цього робити таємницю, то оте шукання кімнати, можливе передусім через знайомих, її викрило б. А як до котрогось із них приходив хтось незнайомий, а в кімнаті вони були обое, то він казав: — "Знайомтесь! Це моя колишня дружина". А вона: — "Це мій колишній чоловік"...

І вони вимовляли цю графаретну фразу з найповажнішим виразом на обличчі та не менш поважним тоном. Ну, а про те, чому ці "колишні" чоловік та жінка жили разом в однім мешканні, усі, хто жив у Києві, самі знали: не змогли, сердеги, знайти ще однієї кімнати.

Не змогли Валерій та Ада знайти ще однієї кімнати й до того часу, як скінчилася осінь, а натомість повіяла своїм холодом зима. Їхню наявну "житлоплощу" с'як-так огрівала залізна "буржуйка", що стояла посеред кімнати. А палива до неї роздобував не хто, як той таки Валерій як послужива в манерах і сильніша супроти "слабкішої половини" одиниця людського роду. А коли вони обое сиділи вечорами якомога ближче до цього гріва, що світило з дірочок вогненими очима, то їм обое ставало й на серці якось тепліше. Але той факт, що ні він, ні вона не могли порушувати тиші цього затишку друкарською машинкою та балетною музикою, так робив їх "розлученням подружжям". Цю тишу порушував тільки лютий зимовий вітряг, що сипав снігом у їхнє замуроване наморозно вікно. Здебільшого кожне з них щось читало чи удавало, що читає, а "живою мовою" вони обзивалися лише в найнеминучіших випадках (казали одне одному "ви").

Та от несподівано Валерієві дозволено приходити з своєю машинкою вечорами до Українського видавництва, а Ада здобула можливість для своїх вправ у театрі, в якійсь там кімнаті.

Так сама собою відпала прична для їхньої "розлуки". Тож коли одного вечора Валерій приїшов додому, то був не аб'як вражений, почувши за ширмою на колишньому подружньому ліжку жіноче схлипування. Виходило, що Ада, яка так довго "витримувала характер" і ніколи після "розлуки" не вронила й сльозини з своїх очей, таки піддалася тузі за втраченим подружжям. І Валерій раптом відчув до цієї формально ще своєї дружини таку ніжність, яка прит'ємом погнала його на той плач. Він підійшов обережно до ширми, розхилив її трохи й спитався:

— Чи можна до вас?

У світлі електричної лампи, що освітлювала згори ліжко, він побачив, що Ада лежала, схлившись головою на подушку, й невітшно ридала. Але почувши такий милий для неї голос, владуана жінка перестала схлипувати і, підвівши голову, мимохіть простягла назустріч коханому чоловікові з примирливим значенням руки. Валерій кинувся в її обійми, вихопив хусточку з своєї кишені, щоб витерти сльози на гарненькому личку та з карих оченят своєї дружини...

Цього вечора вони вже вечеряли разом. Обое їм тепер стало яснісінько, що насправді їхнє кохання не вигасло, його тільки — захмарив збіг життєвих обставин, а через те й шукати другої кімнати їм більше не треба.

І тепер Ада висловила з приводу цього таку поважну думку:

— А знаєш, любий? Оця кімната—наше щастя в нещасті. Вона допомогла нам зберегти наше подружжя за соціалізму так, як у нас за капіталізму економічна неминучість допомагала, а десь за кордонами нашої країни ще й досі допомагає зберігати селянські та інші подружжя. Пам'ятаєш, ти так казав про капіталізм? Яка я щаслива, що ми не знайшли другої кімнати і не ліквідували нашого шлюбу в ЗАГС-і!

— І я такий щасливий, моя дорога жіночко, — казав і Валерій, обціловуючи чудові оченята, чепурницький носик і рожеві уста своєї дружини...

Їм тепер стало ще затишніше в цій "комплексній" соціалістичній кімнаті, і вони обое були вдячні цій незеличкій "житлоплощі" за своє відновлене подружжя.

А ще вдячніший став пізніше їй, цій "житлоплощі", сам Валерій тоді, як його, уже славного українського письменника, за те, що він став слазний український письменник, "радвлда" посадила до Лук'янівської в'язниці. Тепер Ада приносила йому "передачі", і через те він не був такий самітній, як міг би був бути, якби остаточно розійшовся був з цією доброю жіночкою.

А як його заслано в Сибір, то й Ада, наслідуючи приклад жінок давніх російських революціонерів — декабристів, поїхала за ним. Там вона влаштувалася недалеко від табору на роботу і також носила своєму ув'язненому чоловікові "передачі".

О так, бувають деякі щасливі можливості для вірних подружжів і за "радянського соціалістичного комунізму"! У цьому разі такою можливістю були одна кімната, в якій жило двоє, поєднана з неможливістю знайти ще одну кімнату.

НАБОЇ ДЛЯ РОЗСТРІЛУ

(Ненько моя, Ненько...)

ЛРИКО-ПУБЛІЦИСТИЧНА РОЗВІДКА

(Продовження з попереднього числа)

2. Розкрив я з тихим шелестом очі газет...

Звертаюся до Тебе, читачу. Бачу Тебе молодю людиною — юнаком, а чи дівчиною останньої чверті ХХ сторіччя.

Уяви собі таке. Чи то живеш Ти у великому місті, чи приїхав у велике місто з "провінції" у відпустку, та тільки одного разу углеdiv Ти на красивому світлому будинку вивіску:

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

(Саме тому й треба, щоб потрапив Ти у велике місто: в районному центрі — та й у багатьох обласних — бібліотеки такої немає; і правильно, що немає, не потрібна вона там; для наукової роботи той, кому слід, іде працювати в бібліотеку великого університетського міста).

Побачив Ти той напис на будинку і зненацька, уяви собі, подумав: а на біса мені магазини-ресторани, пам'ятники старовини і новітні архітектурні досягнення, кіношки й театри. А піду-но я краще посиджу в науковій бібліотечній тиші та наберусь ума-розуму. Дивно? Не трапиться з Тобою такого, не проміняєш Ти, юначе кінця ХХ сторіччя, надію "одірвати" в столичному магазині "штатські джінси" або "паризькі шузи" на книжкову пилочку? І я гадаю — не трапиться, і пошли Тобі, Господи, аби не трапилось. Але уяви собі — все таки скоїлася з Тобою така напасть. Знехтував Ти радісну житейську суєту, зріхся швидкоплинних насолод і ступив під склепіння скарбниці знань людських.

Ступаєш собі коридором, повний поваги до освіченості всесвітньої, і читаєш на дверях:

ГАЗЕТНІ ФОНДИ

І ніби підштовхує Тебе: а зайти-но та погортай старі газети. Адже цікаво буває стрінути в журналі "Вокруг света" замітки "Що писали про нас 100 років тому", — а я от сам візьму ці газети і подивлюсь, що вони там писали.

І от сів Ти до столу. І видали Тобі підшивку газет. Це знову ж таки уяви собі: випадкового з вулиці чоловіягу в таку бібліотеку не пустять, треба оформити перепустку, для чого (конечно) представити копію диплома, дві фотокартки, довідку з роботи. Але Тебе — впустили. І попросив Ти підшивку газети... ну, якої? Ну, тієї, що й нині головна і найросповсюдженіша — "Известия" попросив. "Известия" за... таж, за 1930 рік. Ось чому вибрав Ти саме 30-й: любивш Ти Володимира Маяковського і забажалось Тобі самому прочитати, як сталося самогубство, що писали

тоді газетярі про несподівану й трагічну загибель "агітатора, горлана, главаря" (всі ми ще в школі закидали вчителю літератури в'їдливе запитання: як, мовляв, так, кликав уперед і вище, лаяв Єсеніна за самогубство — а сам? У чім справа? Хто, мовляв, йому в руку пістоля вклав?).

І гортаєш Ти "Известия" 1930 року. Маяковський, пригадується, застрелився в квітні, в підшивці, що Тобі принесли, — березень-квітень. Гортаєш з березня. Заголовки передивляється. Вводять Тебе заголовки в атмосферу тієї доби:

НА ШЛЯХАХ СУЦІЛЬНОЇ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ

КОМСОМОЛ У БОРОТЬБІ ЗА ПРОМФІНПЛАН

НЕПРИПУСТИМА БЕЗГОСПОДАР-НІСТЬ ЧИ ШКІДНИЦТВО?

ПРО КОНТРРЕВОЛЮЦІЙНІ ПРОРОЦТВА — чи, бач, як поезію шанувати, — на зесь величезний газетний аркуш віршований памфлет популярного народного поета Дем'яна Бєдного.

Ага, ось знаменита, з вивчення історії КПРС Тобі відома геніальна стаття І. Сталіна "Запаморочення від успіхів", а за місяць зустрінеш його ж таки не менш геніальну й блискучу "Відповідь товаришам колгоспникам".

ПЕРШІ ЧИСТКИ ВСНХ СРСР — що воно за "чистки": О, братіку, чистки — то були відповідальні заходи. Гортай далі, про чистки багато зустрінеш:

ЧИСТКА НКПС І ВСНХ
ПРОФСПІЛКА РАДТОРГСЛУЖБОВЦІВ
НА ЧИСТЦІ ДЕРЖАПАРАТУ
ДО ЧИСТКИ АПАРАТУ НКЮ
НАСЛІДКИ ЧИСТКИ ГОЛОВТУЗА

Що за чистка така? А ось під заголовком — ЧИСТКА НКПС (перші результати) — читаєш: "Вичистити по першій категорії (без права працювати на виробництві), як шкідників справі робітничого класу," наведено низку прізвиськ; ну, давай прочитаємо про одного з них:

"Проф. М. С. Стрілецький протривився раціоналізаторському використанню мостів, не припускаючи підвищення норм напруження їх. Він домігся введення на 200 мостах обмеження швидкості руху поїздів. При будівництві нових мостів наполягав на тому, щоб вони мали більші запаси потужності, що було пов'язане з величезними витратами додаткового металу".

От уже майже й зрозуміло Тобі, що таке "чистка". А щодо правильності "вичистки" проф. М. С. Стрілецького з цими його 200 мостами й запасами потужности — біс його знає, а може, з погляду його науки, недаремне він домагався й наполягав? Нехай, дідько з ним, з професором, вичистили — виходить, заслужив.

Далі гортаєш газетні шпальти:

**ПРОДОВЖУЮТЬСЯ АНТИСЕРЕД-
НЯЦЬКІ ПЕРЕГІНИ
ПРОТИ ДУРМАНУ ПОПІВСЬКОЇ ПАСКИ
ПРО ЗРИВИ НА КОЛГОСПНОМУ
ФРОНТІ
СІМ ШАХТ НА ЧОРНУ ДОШКУ!**

СЕКТА ШУЛЬЦА (очі вихопили слова в тексті: "контрреволюція", "статтеві ненормальності", "Дмитра Шульца — до розстрілу", цікаво б прочитати — та нехай уже, вперед до Маяковського).

О, цікаво, знаменита "Земля" Олександра Довженка в ті дні вийшла на екрани. Гляди по, Дем'ян Бедний як по ній бабахнув! Майже на цілий газетний аркуш — віршований фейлетон "Філософи", а кінець такий:

"Кіно-штучка "Земля" Іллічу
Була б не на радість, —

Він її оцінив би гидливим слівцем:

Пренестерпная пакость!"
І справі кінець".

Нічогенько! А як чудово знає Дем'ян Бедний смаки Ілліча, га? Це в "Известиях" за 4 квітня. Про фільм, згодом розхвалений, включений в число кращих кінострічок світу, що став хрестоматійним після смерті його творця О. П. Довженка. А ось за 13 днів, 17 квітня — повідомлення:

"Від головмистецтва. За постановою Головмистецтва фільма О. Довженка "Земля" знімається з репертуару до видалення кадрів з голою жінкою та пуском трактора"*).

Гортаєш далі. Чимало заголовків про різні судові справи.

**СПРАВУ ТЕРЕХОВА ТРЕБА ПЕРЕГЛЯ-
НУТИ** — бач, за бійку між мешканцями будинку № 8 по Озерковській набережній якогось Терехова присудили до розстрілу.

СПРАВА СПІВРОБІТНИКІВ "ЛЕНА

*) Ти, юний читачу, певна річ, не пам'ятаєш, що там за кадри такі. Ну, з голою жінкою — зрозуміло Тобі, голих жінок ми в нашому соцреалістичному блаженно-виховному кінематографі завжди вирізали. А з пуском трактора там така петрушка: бойові молодці-трактористи, які пригнали в село перший трактор, весело мочилися в радіатор, коли вихлила вода і перегрівався мотор. А весь фільм "Земля" — про боротьбу бідняків з куркулями за створення колгоспів, за щасливу радянську житюху.

ГОЛЬДФІЛС — десь там на Лені самородки розкрадали і секрети буржуям виказували.

ПІД ВЛАДОЮ БАЇВ — цікаво, вже тоді, через десяток років після революції, узбецька судова верхівка продалася всіляким баям за смачний плов з молоденьким ягнятком. Ого, навіть слівце з'явилось —

"КАСИМІВЩИНА" (справа узбецьких юристів) —

головного обвинуваченого начальника "Касимов" прізвище, статейка через два номери:

"Ці "трапези", як правило, закінчувалися розпусними оргіями за участю, залежно від настрою, то жінок, то хлопчиків".

**ОЗДОРОВИТИ СУДОВИЙ І АДМІНІ-
СТРАТИВНИЙ АПАРАТ СТАЛІНГРАДУ** — от здорово: "Виявлено повний розпад апарату судових виконавців — зв'язок з ворожими елементами, пияцтво, хуліганство і т. п. Дика розпуста панувала в сталінградській міліції й карному відділі, де працівники примушували жінок-міліціонерів до статевого зв'язку".

Ох, бурхлива епоха! Бурхлива й повна протиріч.

**4-Й РІК ДНІПРОБУДУ
ТУРКСИБ ВІДКРИТО!**

**ВИКРИТТЯ КОНТРРЕВОЛЮЦІЙНОЇ
ОРГАНІЗАЦІЇ В НАРКОМЗЕМІ
УКРАЇНИ**

**НАША ВІДПОВІДЬ ПАПІ РИМСЬКОМУ
ХТО ШКОДИТЬ НА ФАБРИЦІ НОГІНА?
БОЙОВІ ТЕМПИ ТРАКТОРОБУДУ
ОЧИСТИТИ ПРОФАКТИВ ВІД ОПОР-
ТУНІСТИЧНИХ, ВІДЖИЛИХ,
БЮРОКРАТИЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ**

**УКРАЇНСЬКА КОНТРРЕВОЛЮЦІЯ
ПЕРЕД РАДЯНСЬКИМ СУДОМ**
(справа "Спілки Визволення України")

**ШКІДНИКИ В ЛІСОВОМУ ГОСПОДАР-
СТВІ УКРАЇНИ** — хм, чи не занадто багато всіляких шкідників у нас на Україні того року розвелось, га? Ось і знову:

**УКРАЇНСЬКА КОНТРРЕВОЛЮЦІЯ ПЕ-
РЕД РАДЯНСЬКИМ СУДОМ**, — а ні, це не нова справа, це та сама "Спілка Визволення України", "СВУ", продовжують "Известия" інформувати про неї.

ТРИВОЖНІ СИГНАЛИ

**ХА О С!
НЕЩАДНО БИТИ ПРАВИХ І "ЛВИХ"
ОПОРТУНІСТІВ, ЯКІ ЛЛЮТЬ
ВОДУ НА МЛИН ВОРОГІВ
КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ!**

Ага, ось — 14 квітня 1930 року:
СМЕРТЬ ПОЕТА В. В. МАЯКОВСЬКОГО

"Покінчив з собою в 10.15 ранку в своєму кабінеті... текст заповіту — "как говорится, "инцидент исперчен", —

Любовная лодка разбилась о быт.

Я с жизнью в расчете,
и не к чему перечень

взаимных болей,
бед и обид"*).

І далі — "вибачайте, це не спосіб... щасливо залишатись... не вражайте мене слабкодушним... в столі у мене 2.000 карбованців..."

Все так, як у школі викладалося:

"Як повідомив нашому співробітникові слідчий тов. Сирцов, попередні дані слідства показують, що самогубство викликане причинами чисто особистого порядку, що не мають нічого спільного з громадською й літературною діяльністю поета. Самогубству передувала довга хвороба, після якої поет ще не зовсім поправився".

Дем'ян Бедний, що вже примелькався на газетних шпальтах, вигукує:

"Інакше, як несподіваним провалом свідомості, втратою внутрішньої орієнтації, хворобливим загостренням особистих переживань, гострим психозом — не можна все це пояснити!"

А ось цікаве:

"Мозок Маяковського важить 1.700 грамів (середня вага людського мозку — 1300-1350 грамів). Дослідження мозку буде проведене найближчим часом".

Еге ж, важкий мозок. Цікаво, куди його потім поділи — заспиртували в банку? Валентин Катаєв у своїй "Траві забуття" наводить розповідь Ю. Олеші:

"...Найдивовижніше, навіть, я б сказав, незбагненне, при всій своїй матеріальності, було те, що я бачив учора в Гендриковому провулку, де ще зовсім недавно ми грали в карти до світання... Ви знаєте, що це? Мозок Маяковського. Я його вже бачив. Майже бачив. У всякім разі, повз мене пронесли мозок Маяковського... Раптом почулося з його кімнати голосне стукання — дуже голосне, безцеремонно голосне: так можуть рубати, здавалося, тільки дерево. То відбувся розтин черепа, щоб вийняти мозок. Ми слухали в тиші, сповнені жаху. Потім з кімнати вийшов чоловік в білому халаті й чоботях — чи то служитель, чи якийсь медичний помічник, одне слово; людина, стороння нам усім; і цей чоловік ніс газ, накритий білою хусткою, яка трохи піднялася посередині і ледь утворила піраміду, ніби цей солдат у чоботях і халаті ніс сирну паску. В тазу був мозок Маяковського..."

Похорон, співчуття, траур. Гіпсова маска на фото — схожий, дуже схожий. Поет Павло Панченко врізав віршика — "Біла труни Володимира Маяковського" (вже перекладу, як зумію):

Серце поета упало навзнак,
І захлинулася пісня.

*) Залишаю ці рядки в російському оригіналі: офіційно на українську мову вони, наскільки мені відомо, не перекладені, а сам не беруся, зіпсую.

Ваше слово, товариш маузер,
Сказане не до місця!
Тільки подумать...

І поет Пазло Панченко думає про комбайни й про "дим над країною, іскри" і "серце заводу не знає пауз" — і "пауз" римується з "маузер":

Серце заводу не знає пауз,
Гупає владно

й ново...

Ваше слово,
Товариш маузер,
Сказане помилково! —

кінчається віршик.

Думку, закладену в задушевному творінні П. Панченка, чіткою прозою викладає і повідомлення:

ВІД СЕКРЕТАРІАТУ РАПП (Російська Асоціація Пролетарських Письменників — як ніні Спілка Письменників, Г. С.).

"Він сам, хто воював у своїй творчості проти всіляких жалюгідних "коханячок" і сімейних камерних драм, хто віддав зброю свого художнього слова боротьбі за нове життя, в якому не буде місця маленьким особистим почуттям, — він сам став жертвою причепливої сили старого світу. У цього величезного поета, який кликав мільйони трудящих до революційної переробки життя, не вистачило сил для переробки свого особистого сімейно-побутового куточка".

І нарком Луначарський запевняє в своїй промові над могилою:

"Смерть ця викликана чисто особистими мотивами — про це свідчить і лист, ним залишений. Трагічно й жалісно звучать його рядки про "розбитий любовний човен". Декому бажано трактувати самогубство Маяковського як поразку його — громадянина й революціонера. Шкода, що проти цього не може заперечити сам Маяковський так різко, непримиренно й нищівно, як це змів тільки він".

Оце вже справді—шкода, не встане покійний... Щось усі надто настирливо базікають про відсутність суспільних причин для поетового самогубства — надто настирливо; хоч Ти й молодий іще, читачу мій, а вже, певно, засвоїв: раз залявняють — нема, значить — є. Але у всякім разі, револьвера в руку йому, здається, ніхто не вкладав і нема підозри, ніби самогубство інспіроване — стрельнули у вікно, а записочку підробили.

● ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ,
● ЧИТАЙТЕ та
● ПОШИРЮЙТЕ
"НОВІ ДНІ"!

А в Ленінграді майже ту саму думку, тільки ще оригінальніше, виклав тов. Сутирін:

"Не обивательські плітки і не пишномовні проповіді, а тверезий більшовицький аналіз цього нещастя потрібен зараз, такий аналіз, який дав сам Маяковський після смерті Єсеніна".

Надзвичайно цінна думка!

Відгуки, траурні відгуки з усієї країни:

В Москві:

"Наркомос РСФСР вирішив встановити дві стипендії імені Володимира Маяковського".

В Ленінграді:

"Його передчасна смерть — тяжкий удар пролетарській літературі".

В Харкові:

"Без слабкодухих зривів у єдиному творчому колективі будуватимемо нове життя".

У Володимирі:

"У зв'язку з самогубством бібліотеки відмічають підвищення попиту на книжки Маяковського".

Опис панахиди —

БІЛЯ ТРУНИ

"Коло помосту, за лавами з сім'єю й близькими друзями Маяковського — художники, які мають поета в труні".

А після опису — "Вміщений у вчорашньому номері "Известий" малюнок "Маяковський в труні" виконано художником Євг. Кацман". Все зрозуміло: забули газетярі в тузі та в сльозах повідомити світові ім'я автора малюнка, а він, хоча теж весь в тузі та сльозах, тут таки й нагадав, прибіг, скандал влаштував — хоч і горе, а не смійте мене, Євг. Кацмана, затискати, та й гонорар спробуйте тільки не виписати!

Тек-с, "інцидент исперчен". Можна повернути підшивку "Известий" за березень-квітень 1930 року люб'язній служительниці газетного фонду і рушати до універмагу. Прощавай, горлан-главар, земля тобі пухом, здається — людиною ти був чесною: хоч і добряче наплутав у своїй словотворчості — але кулею гріхи свої всі, як є, спокутував. Які гріхи? А це ж ти, Владиме Владимичу, перший у радянській поезії створив культ вождя — ні, не того вождя, не Сосо Джугашвілі, а Першого самого Батька Революції, Володимира Ульянова; це ти в своєму нестримному славослові, в філософічному розумуванні заявив: "Ми кажемо Партія — маємо на увазі Ленін" і про "кроки Ілліча від перемоги до перемоги" і "включаються Іллічевій республіці Рад" і багато ще всякого такого, після чого наше рідне українське на честь нового вождя і вчителя — "Із-за гір та з-за високих сизокрилий орел летить" — видається і зовсім не славослов'ям, а так собі лопотанням безбарвним. Але куля, звичайно, спокутує. От і з газетної шпальти так славно поглядаєш — ци-

гарчина в правому кутку, картузик, похмурий погляд. Прощавай.

І перш ніж закрити "з тихим шелестом очі газет" (рядок з Маяковського, непоганий, на мою думку, у нього чимало дуже непоганих рядків), кидаєш Ти погляд, мій читачу, на інші заголовки тієї самої газетної полоси. І ліворуч від поетового портрета схоплюєш жирне чорне:

ТЕРОР, ПОВСТАННЯ, ІНТЕРВЕНЦІЯ — шляхи контрреволюційної роботи "СВУ".

Знову "СВУ", вже траплялося в заголовках. Що за таке — "СВУ"? І терор, і повстання. Прочитати, хіба, статейку? Так тому й бути, прочитаю, ще поспію в університет...

Дякую Тобі, мій читачу, що обрав Ти таке рішення — встигну ще. І не дивуйся, що не чув про "СВУ". Ти — юний, а 45 років (нині у нас — 1975-й, а то був 1930-й) — великий строк, особливо в нашу космічну еру. Не дивуйся. Цими днями батько одного Твого ровесника — інтелігент, досвідчений п'ятидесятилітній літератор — спитав мене:

— А що таке — СВУ?

Але й це не дивно. А от що в тому ж далекому 1930-му українські дядьки з торбами, куди ледве встигла їм вкинути жона чи мати шмат сала і окрасць хліба, та ще сам в останню мить схопив з полиці улюбленого "Кобзаря" (твердять свідки, ніби у всіх без винятку тих "дядьків" у торбі поруч хліба з салом лежав Шевченків "Кобзар"), що ті дядьки в тюрмах, на пересілках і в таборах на запитання — "За що сидиш?" — відповідали: "Та за якесь Се-ве-у... Не знаєте, що воно за Се-ве-у?" — оце вже дивно...

Отож —

На процесі "СВУ"

ТЕРОР, ПОВСТАННЯ, ІНТЕРВЕНЦІЯ — шляхи контрреволюційної роботи "СВУ"

Доповідь державного обвинувача
т. Михайлика

Ковзнули очі по першому вводному абзацу — і:

"В чому ми їх звинувачуємо? — питає т. Михайлик і відповідає, вказуючи на лаву підсудних: — Ми звинувачуємо вас у тому, що ви, ідеологи української буржуазії і куркульства, агенти міжнародної буржуазії, прагнули скинути радянську владу, систему й основи соціалістичного будівництва... Ви провадили підготовчу роботу до збройного повстання... Ви прагнули і тепер відірвати Україну від Радянської Соціалістичної Республіки... Ви включили в свою бойову тактику масовий і індивідуальний терор, щоб знищити найвидатніших діячів нашої партії й радянської влади... Ви були розвідниками класового ворога на радянській землі..."

(Далі буде)

ЩАРАНСЬКИЙ, ЩАРАНСЬКИЙ, ЩАРАНСЬКИЙ . . .

Ми були недавно свідками, як увесь світ заорушився з приводу суду над двома дисидентами — Щаранським і Гінзбургом; зокрема першим, бо йому грозила за нібито державну зраду кара смерті. За ту зраду Щаранського засуджено на *найлегшу* кару. Майже одночасно засуджено Руденка і Тихого, а незабаром і Лук'яненка за антидержавну пропаганду на *найтяжчу* кару.

Від років наша преса і зорганізоване громадянство кричали до сумління світу про плянове нищення наших найцінніших діячів культури і патріотів у силі віку — про муки Мороза, Караванського, Шухевича (усе своє життя провів у тюрмах і кацетах, караючись за батька), про молодих жінок — поетес, мисткинь, наукових працівниць і матерів, відірваних від малолітніх дітей і від творчості, запроторених у мордівні МВД, де їм садистично нищено плоди довгих років творчості в тих нелюдських умовах, про блискучого поета Стуса, що йому знищено 600 віршів, і багато, багато інших.

Однак наші співгромадяни і взагалі світове сумління не надто зворушувалися. Для них це щось звичайне, нормальне: відомо ж, що ті зі Сходу завжди нарікають на Кремль і комуністів — стара історія. Правда, тут і там хтось зареагував, якийсь посол чи сенатор згадав якусь жертву, якийсь журналіст написав щось у пресі (радіо і телевізія були ще менше зацікавлені), навіть котрийсь університет запросив Мороза на викладача. Це була вершина оборонних зусиль. А так ті голоси тонули у повені щоденних вісток — безслідно. Ні одна партія, ні один політичний провідник, ні один державний уряд, ні одна церква (ні навіть римський папа у Ватикані!) не стали явно і недвозначно на оборону безборонних жертв кричущого беззаконня. Світова Рада Церков, що посилає сотні тисяч чорним марксистським горлорізам у Родезії, не понизилася до оборони якихось білих буржуазних націоналістів, як Ірина Калинець, Стефанія Шабатура, Василь Стус і їм подібні. Хто здатний уявити підлішку наругу з Христової науки?

Але справи докорінно змінилися, коли поширилася вістка про суд над Щаранським і Гінзбургом. Той досі сонний і байдужий світ раптом заворушився: судять — судять дисидентів — судять невинних людей — ламають гельсінкську умову!

Щаранського годі рівняти, наприклад, до Мороза, що перебув довгі голодівки з насильним кормленням, тяжкі поранення й знущання кримінальників, жорстокі шикани адміністрації тощо, до Караванського, що покутує 25 років, до Лук'яненка, що (в заміну за смертний присуд!) відбув 15 років, а тепер засуджений знову на 15 років, до Шухевича, що від хлоп'ячих років вистав невідьником за колючим дротом і волі так ніби й не знав і, мабуть, не знатиме ніколи. Але ж яка хвиля гарячої симпатії, співчуття, доброзич-

ливості й обурення за зневагу знятих праз людини просто залила Щаранського! Годі повірити, що це той сам світ, ті самі люди. Вся преса згомонила, радіо, телевізія; різні організації писали, протестували, засуджували; заговорили визначні світські й церковні (!) діячі, політики, послы, сенатори; одна Академія наук у США бажала вислати обсерваторів на процес; справу дискутували парламенти, виступали міністри, прем'єри провінцій і губернатори. Наш прем'єр міністрів Трудо особисто затурбувався долею підсудного, розмовляв з його дружиною і виявив готовість Канади негайно прийняти підсудного як упривілейогоаного імігранта. Навіть сам президент США, лідер вільного світу (йому ще досі ніколи не пройшло крізь горло прізвисько Мороза, Руденка чи ув'язнених жінок і матерів!), занепокоївся долею Щаранського й офіційно, перед цілим світом, виступив на його оборону! Уся політична машинерія цілого світу пішла в рух — на оборону Щаранського і Гінзбурга.

Такого досі ще не бувало, такого історія ще не записала. Честь і слава жидам, — чи тепер євреям, — що зуміли, обороняючи земляків, досягнути те, на що досі ніхто не спромігся: розбудити мляве, сонне й тупе сумління т. зв. вільного світу! Воно вже не дозволяє собі, як досі, затикати вуха й заплющувати очі на всі крики розпачу з червоного пекла. Воно вже навіть і нас помітило: ось "Тайм", що десятиліттями дбайливо плекав американське русофільство і вперто називав СРСР — Росією, а всі його народи — росіянами, нараз відкрив нас і 31 липня ц.р. помітив дуже прихильну згадку про "українського дисидента Лук'яненка"! Сподіваємося, що знайдуться земляки, які вишлють до "Тайму" кілька сліз призначення подяки!). Але те все завдячуємо не собі, а євреям.

Проте цікаво, як дозго те сумління пам'ятати нас. Бож ми, сказати б, тільки додаток до великої справи, нас завважено так ніби випадково, як той Юпітер Котляревського, що "ненароком з Олімпу глянув і на нас". Не личило ж довше "замовчувати нас на смерть", як кажуть німці, коли стільки співчуття й обурення їх долею виявлено іншим. Але за якийсь час можна буде знов нас забути, коли це буде вигідно.

Така справедливість вільного, демократичного, гуманітарного, християнського світу. Всі різні, всі мають основні людські права, але дехто рівніший, значно рівніший від нас. Політика не знає сантиментів, навіть політика носіїв і проповідників любови ближнього. Але сирійці й палестинці на очах світу вимордовують християн у Лівані, а котра держава, крім Ізраїля, котра християнська церква затурбувалася ними? Ті церкви воліють допомагати кривавим марксистським "визволителям" і вести дружні розмови з кремлівськими гробокопателями релігії. Політика не знає сантиментів.

Проте будьмо справедливі. Чому хтось мав би журитися нами? Чим ми собі заслужили таку увагу? Що ми собою уявляємо в очах світу? Чим ми можемо imponувати? Чи єдністю, односпайною політичною дією і послідовним, однодушним прямуванням до спільної національної мети? Чи плявовою працею для збереження і розвитку нашої культури і для збереження молодого покоління, що без цього та культура загине? Чи зразковою жертвенністю для спільного добра, на спільні справи? Чи хоч би раціональною розбудовою нашого господарського, мистецького, наукового, церковного життя? Чи взаємною згодою й солідарністю, пошаною до одиниці і її думки, її демократичних прав, пошаною до визначних і заслужених одиниць? Чи культурою товариського і громадського життя, освітою, багатством думок, високим інтелектуальним рівнем, плідним обміном ідеями, оригінальністю й повнотою духового життя? Чи принаймні щирою моральною й щедрою матеріальною допомогою переслідуваним, недомученим братам і сестрам нашим в Україні і тут тим, що вирвалися на волю?

Суспільство наше — це в більшості збагатілі хлібороби з парафіяльним кругозором, що дбають тільки про особистий добробут і декотрі в неділю про свою парафію трішки, відзначаються подивугідним культурним примітивізмом і бездумно, мов вівці, погоджуються з відчуженням рідних дітей, а якщо здобудуться на більші жертви, то марнують мільйони на дома й церкви, що стоять порожні або незабаром будуть стояти порожні. А наша активна і провідна меншість ніяк не справляється з своїми завданнями, хоч і має зрідка деякі поважні осяги. Наші науковці не опрацьовують пекуче потрібних проблем, залишаючи вільну руку неприхильним чужинцям, а до того між них пропихаються наївні дилетанти, що осмішують нашу науку, або й люди з бандитською ментальністю, що паралізують необхідний обмін думками, знижуючи дискусію до грубої лайки і непербірчивих, безсоромних інсинуацій. Наші політики гризуться між собою, мов подуріли, і нездатні навіть до спільної дії проти смертельного ворога, що підгризає корінь нації. А як ми шануємо наших великих? Блаженішому Йосифові, наприклад, поклонилася вся церква, але ж не деякі рідні, навіть преосвященні католицькі ненависники. На жаль... Таке суспільство може стати тільки загальним посміхошищем, а не чинником, на який звертали б увагу політики чи провідні люди світу. І не допоможуть ні наші мистці зі світовим іменем, ні Енциклопедія Українознавства, що її постійно підгризають свої шашелі, ні навіть патріарх. Усього цього замало, все це — ще не суспільство. Коли президент одержує ТИСЯЧІ листів на оборону двох єврейських дисидентів і тільки КІЛЬКАДЕСЯТ на оборону всіх наших переслідуваних і ув'язнених, то ясно, з ким він має рахуватися і кому прихилити своє гуманне серце.

"Не так ті вороги, як добрії люди". У певному сенсі не вороги, а ми самі є катами наших героїв, бо залишаємо їх напризволяще, мов жебраків, на милосердя світу... Хто змилюється?

Можливо, що євреї, так мимоходом і мимоволі допомігли нам під час своєї боротьби за Щаранського і Гінзбурга, змилюються і захочуть відтепер дбати замість нас також і про наші справи, а зокрема заопікуються нашими нещасними переслідуваними, засудженими і їх родинами. А ми заощадимо собі видатків і зможемо далі патріотично займатися з'їздами, забавами, бенкетами й різними святкуваннями та гризною, а на зміну (щоб не було нудно) розв'язуванням УНРади чи іншим партійним безглуздям. Ми ж — "амбасадори поневоленої нації"!

М. В.

ВІД РЕДАКТОРА

КОНЦЕПЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЗОВНІШНЬОЇ І ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

(Продовження зі стор. 2-ої)

Зате реальним є боротися за здійснення постанов Загальної Деклярації прав людини. Можна також брати до уваги останні спроби ОН розв'язувати деякі питання міжнародної політики за допомогою своїх власних збройних сил (Близький Схід і деякі держави в Африці).

10. Автори тез української зовнішньої і внутрішньої політики зайняли позицію також щодо наших сусідів. На їхній погляд, треба і можна співпрацювати з визвольними організаціями тих народів, але під умовою, що вони визнають за Україною право на державну самостійність на її етнографічній території.

УДР погоджується з цим поглядом, однак з тим застереженням, щоб не доводити етнографічного принципу до абсурду, тобто до боротьби за кожний повіт.

Приязні взаємини з нашими сусідами в загальному стратегічному пляні нашої визвольної боротьби — варті більше, як один чи другий клаптик пограничної землі. Переговори про долю тих окраїн залишимо урядом наших вільних держав.

11. Уряд і рев. ОУН визначили свою позицію також до української спільноти поза Україною такими словами: "Українська спільнота поза межами України — це органічна складова частина цілої української нації, з чого випливають і її відповідні обов'язки та завдання супроти українського народу і його визвольної боротьби".

Ми, УДР, заступаємо погляд, що взаємини між українським народом і між емігрантами та поселенцями багато складніші, як це уявляють собі автори "принципів". Особливо ж не погоджуємося з закликом голови рев. ОУН, Я. Стецька, який ще недавно звертався до українців поза Україною, щоб вони не приймали громадянства держав, де вони живуть.

Завдання тих наших земляків, які призначенням жорстокої долі опинилися поза рідною зем-

лею, — входити в життя тих країн, де вони живуть, займати там відповідальні становища, допомагати Україні в її змаганнях за свободу і державність. Максималізм уряду і рев. ОУН так само шкідливий, як мінімалізм тих, які хотіли б, щоб українці розплилися серед оточення і не зберігали своєї культури і своїх традицій.

Оце різниці між нами і ними: між УДР, з одного боку, і урядом та рев. ОУН — з другого.

Такі є дві відмінні концепції української зовнішньої і внутрішньої політики на еміграції.

За Президію УДР:

Атанас Фіголь, Роман Ільницький, Михайло Воскобійник, Роман Барановський, Олег Волянський, Ірина Шох, Омелян Тарнавський, Олег Федішин, Євген Перейма

15 жовтня 1978 р.

Чому концепцію української зовнішньої і внутрішньої політики УДР надруковано під рубрикою "Від редактора"? Це зроблено з двох причин. Поперше, хоч багато вважають мене гетьманцем, сусівцем, мельниківським або й чийсь то іншим "агентом" (вибирайте, що волієте), я підписуюсь під кожним словом і твердженням цієї концепції. І якщо б Президія Українського Демократичного Руху мене не випередила, я висловив би подібні думки сам, лише, може, не так систематично, переконливо й зрівноважено. По-друге, я таки дуже бажав би, щоб вищенадрукований маніфест прочитали ВСІ читачі "Нових днів", цебто і прихильники УДР, і симпатички президента Миколи Лівичького, і фанатики Ярослава Стецька, і ті, що вже давно безрадно махнули рукою й сказали: "А хай вас, панове провідники..." (закінчіть цю фразу так, як відчуваете).

Президія УДР скромно назвала свою концепцію "другою" чи "альтернативою". На мою думку, вона не друга, а ЄДИНА, бо "Принципи", проголошені урядом УНР і проводом ОУНр — це, на жаль, не концепція, а тільки "великих слів велика сила і... більш нічого". Хто не вірить мені на слово, хай прочитає ці "Принципи" в згаданому числі "Свободи" чи в котрійсь газеті революційної ОУН. А якщо після прочитання обидвох документів хтось з читачів прийде до іншого висновку — сторінки "Нових днів" для дискусії на належному рівні відкриті.

Звичайно, для того, щоб могли розпочати одностайно виконувати вищевикладену концепцію української політики, раніш треба послати президента Миколу Лівичького і голову революційної ОУН Ярослава Стецька на заслужену емеритуру-відставку. Якщо ж наша громадськість не вміє, не хоче чи неспроможна зробити таку малу річ, то якже ж можна хоча б мріяти про усунення від влади Брежневих, Щербицьких і їх безоглядних компаньйонів, які впродовж 60 років присмокталися до неї всіма кігтями і нігтями, зубами і неправдами? Найвища пора всім нам над цим призадуматись.

**

Поточний рік, який добігає до кінця, був особливо багатий видатними річницями та ювілеями. На жаль, маючи так мало місця в "Нових днях" і не маючи взагалі штабу постійних редакційних працівників, ми не спромоглись навіть згадати багатьох великих людей і важливих подій.

Все ж таки, не зважаючи на всі несприятливі умови редакційної праці, було б просто гріхом промовчати 15-ліття з дня передчасної смерті поета Василя Симоненка, що наступила 13 грудня 1963 року. Василь Симоненко, може, не був найталановитішим поетом серед значної плеяди 60-их років, але без сумніву був і залишився найвідважнішим. Для прикладу й у 60-ліття листопадового подвигу варто зачитувати бодай з його "Українського лева":

*Є міста ренегати, є просто байстрята,
Є леви, що мурликають, ніби коти,
Божевільно безглуздо облизують ґрати,
Ще й пишаються з власної сліпоти.*

*Але думати про них я сьогодні не хочу,
Бо мені трішечки повезло:
Я побачив у Львові Шашкевича очі,
Кривоносові плечі, Франкове чоло.*

*Сивий Львово! Столице моєї мрії,
Епіцентре моїх радощів і надій,
Вибухає душа, я тебе розумію,
Але, Львово, хоч трішки й мене зрозумій!*

Чи не відважний славень, а одночасно й виправданий докір не тільки Львову, але й тій більшості, що "репрезентує" Львів на еміграції?

На обкладинці "Нових днів" — пам'ятник на могилі Василя Симоненка на міському цвинтарі в Черкасах. Хто проектував пам'ятник, хто його виконав і поставив? На жаль, — не знаємо. Пам'ятник десь два і пів метра високий і стільки ж шириною.

Наш "сателіт" не міг більш наблизитися, щоб написи були виразніші. Там викарбувано рік народження і рік смерті поета, а внизу цитата з відомого Симоненкового вірша, що стає піснею: "Можна все на світі вибирати, сину. Вибрати не можна тільки Батьківщину".

І підпис: Василь Симоненко.

У НАСТУПНОМУ ЧИСЛІ, КРІМ ІНШИХ СТАТТЕЙ:

Д-р Д. Міршук — ПОВОЄННА РУСИФІКАЦІЯ УКРАЇНИ

Ю. Повстенко — РЕНАТА ВОЛОДИМИРІВНА БАБАК

Д-р Ю. Мовчан — МИКОЛА ПОНЕДІЛОК У СВОЇХ ЛИСТАХ

А. Галан — ЧИ ВАРТО РОЗВОДИТИСЬ?

КОЗАЦЬКІ МОГИЛИ

Той, хто подорожував битим шляхом Берестечко-Дубно, що проходить повз село Пляшеву, не міг не помітити острівця, на якому стоять дерев'яна Михайлівська і мурована Георгіївська церкви з монастирським дерев'яним будинком. Це острівець — Журавлиха, розташований пів кілометра на південь від самої Пляшеви.

Ось деякі історичні дані, пов'язані з цим острівцем, що їх подав Микола Сивицький у "Нашій культурі", які передаю з деяким скороченням, виправленням і додатком.

Антін Лясковський-Коломієць

Був задушливий червень 1651 року, — четвертий рік боротьби України за волю. Нерівними силами визначалася ця боротьба. З одного боку стояла шляхетська держава з цілим апаратом, запряженим у воєнну колісницю, а з другого боку — сини вимушеного селянського народу, яким уже було однаково: перемогти або голови за волю покласти.

Після Корсуня та Пилявців прийшло Берестечко...

В невеликому Берестечку розмістився штаб Яна Казіміра, околицю вкрила його 150-тисячна армія. Кілька кілометрів на схід отаборилося військо України й татарська орда, що прийшла Хмельницькому на допомогу. Хоч армія Хмельницького нараховувала тільки 80 тисяч, перемогу почали здобувати козаки. Та у вирішальний момент шляхетським військам допомогла зрада: перекуплений королем Іслам Гірей залишив поле бою і швидким темпом повів орду на схід. Гетьман кинувся наздогін, щоб хана завернути. Догнав його 100 км. від Берестечка, та дарма: хан ув'язнив Хмельницького і забрав з собою.

Королівська армія затиснула козаків у болотах річки Пляшівки. Крови пролилося немало, проте головні козацькі сили врятувалися, виходячи через навшвидку збудовану греблю на східній березі Пляшівки.

Щоб прикрити вогнем переправу, 300 козаків засіло на острові Журавлиха. Відступати звідти було нікуди, залишилося вибирати між смертю або неволею. Герої вибрали смерть. Полягли усі, крім одного. Стріляв, поки було чим, лежачи в очереті. Сам король захотів побачити одчайдушного запорожця. Запропонував йому здатися, гарантуючи життя. Замість відповіді козак повернув рушницю і вистрілив останню кулю у власне серце.

Так загинув останній герой Берестечка.

На Журавлисі виросла братська могила, криючи під собою частину вбитих. Та не багатьом таке щастя всміхнулося. Основну масу тіл хоронив зелений очерет, поливав дощ, підсушувало сонце, а як осталися самі кості — чорним саваном обгортали їх намули весняної води. Допомогавав у цьому вітер, несучи для своїх оборонців пил з волинського чорнозему. Над островом минали

Мурована Георгіївська церква на островці Журавлиха, пів кілометра на південь від села Пляшева, недалеко Берестечка на Волині. Знімок зроблений за советської займанщини під час "відлиги".

роки. Непомітно міліла Пляшівка, висихали болота, на козацький цвинтар валився очерет. Героїв ховала сама природа.

Пропала шляхетська Польща, не звелася на ноги й Україна. Царі самодержці перехрестили її в Малоросію, заборонили рідне слово, переорали Січ Запорозьку — колиску героїв Берестечка. Не було мови про те, щоб віддати борцям останній борг, навпаки — робилося все, щоб згадка про волю світу не побачила, не пустила паростків, не вичовала нових борців.

У протигагу посиленню національно-визвольних рухів царизм на початку ХХ ст. активізував діяльність організацій, які мали спрямовувати народну енергію на захист "єдиної — неделімої", що починала міцно тріщати в своїх основах. Одною з таких організацій був "Союз Русского Народа". Належала до нього більшість керівників православного духовенства, а що основна маса народу була віруюча, то це давало змогу міцно розгортати чорносотенну роботу. Важливим придулом чорносотенної гвардії стала Почаївська лавра на Волині. Досить сказати, що головою "Союза Русского Народа" був почаївський архимандрит Віталій*). Нарівні з Печерською лаврою в Києві Почаїв притягував до себе тисячі прочан, які йшли пішки цілими процесіями сотні кілометрів слухати тут царесларних проповідей.

Якраз тоді через поле берестейської битви прокладалася дерев'яна дорога. При земляних роботах знайдено поховані природою козацькі

ТАКОЇ РЕЧІ НЕ ІСНУЄ, ЯК БУТИ КАНА

НАДЦЕМ У БІЛЬШІЙ ЧИ МЕНШІЙ МІРІ

У нашій країні канадець є канадцем без огляду на його чи її походження . . . незалежно від того, чи вони народились у Канаді, чи емігрували сюди.

В Канаді шануємо кожного, як людину, і поважаємо його расу, самобутню культуру, релігійні і духові цінності. Кожний канадець зискує від того, що він носідає хист, уміння та вклад у канадське життя всіх інших канадців. Власне завдяки цьому Канада велика країна! Ваш канадський уряд, шляхом своєї постійної політики багатокультурности, впроваджує і керує великою низкою програм, спрямованих на те, щоб заохотити всіх канадців затримати їх культуру . . . і з гордістю поділитися нею з усіма іншими канадцями.

Одним із завдань вашого Міністра Багатокультурности є забезпечення рівних можливостей і прав для всіх канадців, незалежно від їх етнічної чи культурної приналежности. Ваш Міністер Багатокультурности також допомагає забезпечити здійснення політики Багатокультурности в усіх сферах діяльности й у всіх програмах вашого канадського уряду. Завдяки цьому Канада насправді багатокультурна країна. Ці тривалі багатокультурні програми канадського уряду борються за різноманітність усіх канадців і за їх рівність. Усі канадці рівні. Немає такого, як бути канадцем у більшій чи меншій мірі . . . завдяки нашій політиці багатокультурности.

Multiculturalism

unity through human understanding

Honourable Norman Cafik
Minister of State
Multiculturalism

L'honorable Norman Cafik
Ministre d'Etat
Multiculturalisme

кості, різноманітну козацьку зброю, як пістолі, ядра, кременеві рушниці, шаблі, рештки сідел тощо. Знахідки були настільки багаті, аж виникло питання: що з ними робити? На місце прокладання дороги почало сходитись дозвільне населення, вістка передавалася з уст до уст, притягаючи все більше волинян. Шелестіли сторінки історії, на тлі свіжої революції 1905 року і білючих костей відроджувалася приспана віками, але безсмертна мрія. Проблема ставала небезпечною.

Ситуацію вирішили використати чорносотенні русифікатори з Почаєва. Реліквіями українського народу зайнявся намісник Почаївської лаври — архимандрит Дамаскін. За його заходами побудовано на Журавлісі за проектом академіка О. В. Щуєва храм-пам'ятник, посвячений в ім'я св. Георгія, при якому збудовано гробницю-саркофаг, заповнено її черепами і костями поляглих. В нішах стін вмонтовано великі бронзові плитки роботи відомого українського художника Івана Іжакевича з зображенням окремих епізодів битви. У музейній частині церкви приміщено зброю та інші козацькі речі, документи тощо, зібрані на полі колишнього бою. Чимало речей дало довколишнє населення, яке досі старанно їх переховувало, передаючи від покоління до покоління.

Крім того, на Журавліху перевезено з недалекого села Острів маленьку церковку з XVII віку, в якій Богдан Хмельницький відстояв Богослуження перед боєм, при чому була посвячена гетьманова шабля. Церковку поставлено 70 метрів від Георгієвського храму і сполучено з ним підземним ходом.

Виникає цікава загадка: що спонукало чорносотенну православну сражцію воскрешати давню славу України? Невже ж вона вирішила перейти на службу народу, між яким сиділа і з якого землі хліб їла?

Зовсім не це! Цілу справу організовано з такою думкою, щоб національні реліквії України стали засобом зміцнення царського самодержавства. Російська імперія помпезно святкувала якраз трьохсотліття дому Романових. Однак ювілейні врочистості були підміновані духом революції, визвольних прагнень загарбаних народів, на Балканах починав парувати воєнний котел. Штаб "його величества" зі шкури вилазив у розшуках засобів, якими було б можна влити у жили народів імперії чергову дозу патріотизму до боротьби "за веру, царя і отечество". Одним з таких засобів виявились козацькі могили.

Адже тут лягло прославлене перемогами воїнство. Лягло ні за що інше, як за оборону православної віри від залузу католицизму. Покляло свої голови, щоб визволитися від шляхетської кормиги та віддатися під ласкаву опіку "єдиного царя русского, православного". Цей героїзм православного воїнства з-перед трьохсот літ повинен був бути прикладний для тогочасних християн.

Проблема козацьких могил набирала широкого розголосу. "Союз Русского Народа" звернувся до армії з відозвою про сперудження дзвона для своїх предків-побратимів зброї. Досить було "христолубивому воїнству" кинути по копійці чи по дві, щоб з цих мідяків вилити чималу пам'ятку вагою 888 пудів (14,572 кг.). Повішення дзвона

і посвячення цілого об'єкту було святом на всю Волинь. Відбулося це в 1912 році.

Ось так пеклася на козацькому героїстві чорносотенна печеня. Лише їсти її було вже ніколи. Війна позалила недалекий кордон. Дзвін австрійці зняли і перестопили на кулі, а монахи, що поселилися в будинку при церквах, були надто слабким захистом від грабіжників, які і цього місця не оминули. Австро-угорські війська забрали чимало пам'яток, а плитки з грав'юрами їй досі зберігаються в одному з віденських музеїв.

Однак подякувати прийшлося б царським прислужникам за їх роботу, бо вона дала несподівані результати, зовсім протилежні від запланованих. У міжвоєнний період, коли Берестечко знов опинилося під окупацією Польщі, монастир на Козацьких могилах, як магнет, став притягати звідусіль українську молодь — з Волині, Полісся, Підляшшя, Галичини. Цей рух особливо розвинувся з початком тридцятих років, коли національна свідомість серед молоді стала поширюватись з небувалою досі силою. Щороку в "Десяту п'ятницю" (після Христового Воскресення) болюта Пляшівки рясніли вишивками, синіми, червоними та зеленими шараварами, — на Журавлісі голці ніде було впасти. Ішли ентузіясти різних політичних угруповань на зустріч з однодумцями з інших кутків Західної України, стягалися усі інші, без окреслених політичних поглядів, щоб "людей побачити і себе показати". "Десята п'ятниця" перетворювалася в спонтанічне свято Козацьких могил, вимовний протест західноукраїнського населення проти пакування на цих землях санаційної Польщі. Влада зі злости пінилася, але не могла зупинити потоків народу, що широкою хвилею плив на поклін косям героїв-борців зі шляхетською Польщею. Замкнено доступ у Георгієвську церкву з білими черепами, в усіх селах на шляху до історичного цвинтаря сконцентровано відділи кінної поліції з завданням розганяти і завертати групи богомольців. Але це завдання практично було нездійсненне. Найбільшою небезпечкою для окупанта було, очевидно, розповсюдження історичного факту про Козацькі могили, яке відбувалось при допомозі розкидання відповідних летючок серед богомольців, виготовлених студентами Львівського університету.

Щоб запобігти такій операції, окупант насилував на Козацькі могили сотні платних сексотів, які, щоб не бути підозрілими, розмовляли по-українському. Наслідком жертв були не тільки ті особи, що летючки розкидали, але й ті, що їх підіймали, а часом — Богу духа винні.

Однак усе це не було вистачальне, щоб заломити дух української людини. І тому в 1934 р. окупант поклав кінець згаданим святкуванням.

За радянської займанщини Козацькими могилами заопікувалось місцеве населення, бо ченців звідси повиганяли.

На щастя в Україні організовано Товариство охорони історичних пам'яток, яке на свій перший з'їзд прибуло вже з 400 тисячами членів. Одним з перших заходів Товариства було впорядкування Козацьких могил. В монастирському будинку розташовано музей, до реставрації Георгієвської церкви знову покликано художника Іжакевича, який виконав чудові ікони в україн-

ському стилі. Позолочено церковні бані та хрести, які вже здалеку притягають око подорожніх. Прочищається і поглиблюється Пляшівка довкола острівця. Знов починають сюди сходитися екскурсанти. На відкриття музею прибула делегація з Києва, палку промову виголосив письменник Борис Антоненко-Давидович...

На порозі музею привітав нас радісною усмішкою завідувач — Павло Якубович Лотоцький, обводив по кімнатах, давав пояснення. Видно, що музей молодий, бо досить ще бідненький. У першій кімнаті експонати з часів Київської Русі, знайдені на доколишніх землях, які розповідають про життя наших предків. Далі бачимо їх боротьбу з визискувачами, організацію Запорозької Січі, картини героїзму запорожців у боях з турками, татарами і шляхтою. Центральна тема музею — війна 1648-1654 р.р. — розташована в окремій кімнаті, причому головні етапи розміщено в хронологічному порядку. На початку великий портрет Богдана Хмельницького роботи волинської художниці Л. Спаської з Острога. Потім — "Мапа повстань селян та міської бідноти на Рівенщині у 1648-1654 р.р.", з якої довідуємося, що найбільшого розмаху набрала ця боротьба в 1648 році, коли повстали захопили Остріг, Дубно, Козель, Гошу, Корець та інші місцевості.

А ось одна з найголовніших речей — мапа битви під Берестечком, з якої довідуємося, як були розташовані козацькі війська, татари і королівська армія. Над нею літографія київського художника О. Данченка: "Подвиг трьохсот під Берестечком". У вітринах експонати з поля бою, козацькі мушкети, гарматні ядра, монети, люльки, шаблі і шляхетські — знову ядра, пістолі, шабля з 1954 р. тощо.

В останніх двох кімнатах показана Переяславська рада, документи боротьби місцевого населення з гітлерівськими загарбниками...

Входимо до Богданової церкви. Бідненька, маленька, звичайна сільська церковка, помальована однотонною фарбою. Тиша — аж ноги самі на пальці зводяться. За розкритими "царськими вратами" невеличкий престол, обгорнутий дешевенькою матерією, її скрасць підіймає наш екскурсовод: у напівтемряві бачимо під престолом злегка похилений маленький хрестик. Це вершина старовинної братської могили, яку прикрила церква Богдана...

Побіч вівтаря сходи вниз. То 70-метровий підземний хід в Георгіївську церкву. Слабенькі електролампочки ледь розвібають темряву, переважаємо калюжі води, що блищать під ногами. Посвітлішало — крізь віконця кам'яної криниці, верх якої гинув у стелі наступного поверху, дивилися на нас пустками очних ямок білі черепи з великими зубами, немов гніваючись, що порушуємо їхній вічний спочинок.

Спійте, Герої! Хай пером буде Вам рідна земля, за яку поклали Ви свої буйні голови...

*) Архимандрит Віталій по Першій світовій війні перебував у Югославії чи Болгарії, вкоротці перед вибухом Другої світової війни він відвідав ще Козацькі могили.

Олена НЕСІНА

ЮРІЙ ГОРЛІС-ГОРСЬКИЙ І ПОВСТАНСЬКИЙ РУХ НА УКРАЇНІ ПОЧАТКУ 1920 РОКІВ

Тридцять років минуло з того часу, коли у Німеччині таємно забито старшину війська УНР, війська Холодноярської Повстанської Організації, талановитого письменника і журналіста — Юрія Горліс-Горського.

Багато можна написати і, може, колись хтось напише про бойову, політичну і літературну діяльність цього видатного українського патріота, який не раз мужньо дивився смерті в вічі, зносив в'язничні тортури і, нарешті, трагічно загинув. Для цього треба проробити велику наукову працю і надрукувати книжку, бо ні в які менші рамки життя Горліс-Горського втиснути не можна.

Однак в тридцяті річницю його смерті варто бодай пригадати читачеві про його книжку "Холодний Яр", яка, за словами його видавця, є одним з найкращих літописів правди про визвольну боротьбу нашого народу у двадцятих роках нинішнього століття. Та ця книжка цінна не тільки як правдивий літопис; вона також може служити початковим джерелом інформації для важливої ділянки нашої історії, яка, на жаль, дуже мало опрацьована.

Та й не диво. В Радянській Україні цей період є знаний, як період боротьби "бандитів" чи українських "куркулів" проти "братнього" "пролетаря". Іншої літератури там нема, або не можна дістати. На еміграції ж нас заїла міжпартійна ворожнеча та сварки, так що цей рух або ігнорується, ніби його ніколи й не було, або, огулом, так як і в Радянському Союзі, характеризується як "отаманщина" (а то й "бандитизм"), "безвідповідальність", "недисциплінованість", "анархія" тощо. Нема нікому часу розібратися в цьому. В кожного на порядку дня важливі справи.

Щось подібне сталося у нас і з явищем "малоросійського дворянства". Тільки сьогодні ми починаємо усвідомлювати, що, зрештою, і Леся Українка, і Драгоманов, і Котляревський, і Квітка-Основ'яненко і багато інших наших культурних діячів XIX і початку XX ст. (і навіть XVIII ст.) були "малоросійськими дворянами", отже — вживати цей термін тільки в негативному сенсі значить кинути тінь на тих, які, власне, врятували нам Україну від духового знищення як нації.

Але повернемося до повстанського руху початку 20-их років.

Прочитаємо уважно "Холодний Яр" Горліс-Горського і такі книжки як "Від Гуляй Поля до Нью-Йорку" Анатолія Гака (Мартина Задеки) чи "Стежками Холодноярськими" М. Дорошенка.

Автори цих книжок були активними співучасниками й очевидцями того періоду і, хоч були в різні часи в різних місцях та приймали участь кожен у різних подіях, твердять в основному те саме: Повстанські рухи 19-го та початку двадця-

тих років були масовим селянським спротивом окупантові, який відбирав збіжжя, худобу, цукор. Цей спротив відбувався під керівництвом найсвідоміших у ті часи українських юнаків, які пройшли військовий вишкіл у царських військових школах, побували кілька років на фронтах і здобули військовий досвід — персональну витривалість і дисциплінованість. Український селянин мав до цих юнаків повагу і довір'я. Отже не дивно, що командирів називали не просто отаманами, а Батьками-Отаманами, незалежно від віку такого командира. За цю любов і довір'я народу отамани відплачували тим, що не тільки боролися з окупантом у передових лавах, але, часто, віддавали своє життя, рятуючи тих, ким вони добровільно опікувались.

Життєпис кількох головніших отаманів показує, що ці люди були гідні довір'я народу.

Наприклад: Першим холодноярським організатором і отаманом був двадцятипятилітній хлопець із села Мельників — Василь Чучупака. Чучупака закінчив гімназію і був учителем. В 1916 році був мобілізований до царського війська, відбув офіцерську школу прапорщиків, був на фронті, досяг рангу поручника. Після революції повернувся до свого села, де став командиром військового загону в Холодному Яру.

Другим прикладом може бути Кость Степовий — Блакитний, командир Степової Дивізії і Головний Отаман всіх повстанських загонів, зібраних у Холодному Яру. Життєпису Блакитного в книжках немає, але на еміграції є близькі його родичі, які оповідають, що Кость Блакитний був студентом Запорізького Технічного Училища, під час війни поручником царської армії, а пізніше командиром Маньківського Полку при Гетьмані Скоропадському. Але після гетьманського перевороту Блакитний повернувся до свого села (його прізвище не є Блакитний, але родичі не хочуть опубліковувати його зі зрозумілих причин) і організував повстанський загін, до якого масово приєднувалися молоді люди з інших сіл і який швидко перетворився в т. зв. Степозу дивізії. Ця дивізія здобула собі славу між повстанцями, коли Блакитний прибув з нею в Холодний Яр, його зразу ж вибрали Головним Отаманом всіх повстанських відділів.

Інші холодноярські ватажки — Чорнота, Соловій, Хмара, Горбенко, Залізняк також мали освіту і військовий вишкіл. А Соловій, здається, був полковником царської армії.

Місцеве населення знало своїх захисників, ставилося до них приязно і допомагало, чим могло.

"Холодний Яр це живий приклад, як невеликі числом, але сильні духом можуть успішно боротися з ворогом" — пише Горліс-Горський.

Повстанці виганяли окупантів з міст (Черкаси) і забирали військові припаси. Очищали села від "викачувань" хліба, відбивали транспорт, навантажені збіжжям та іншим.

Деякі скептики слушно зауважать: "Махна також називали Батьком, він також був учителем, а що він витворив".

Витворив. Очевидці ще живі і можуть свідчити про це. Але Махно був інакший, ніж Холодноярські повстанці. Він не визнавав українського

уряду, називав себе анархістом, навіть прапор мав чорного кольору на відміну від жовто-блакитного українського.

Описуючи суперечку отамана Костя Блакитного з Чорним Вороном, який належав до кінноти Блакитного, але перейшов туди від Махна. Горліс-Горський вклав в уста Чорноти такі слова: "Бачиш — це розмовляють між собою два кольори: чорний і блакитний. Хай мене чорт вхопить, як той ніжний колір у нашому прапорі принесе Україні щастя". ("Холодний Яр", ст. 227).

Та може б Чорний і переміг, якби пішли всі за ним, а не за Блакитним, але чи ми б хотіли такої України?

Дехто з читачів може заперечити всю ідею потреби вивчення повстанського руху. Для чого це? Воли України не злобули, всіх їх понижили, яка різниця — чи то була українська еліта, чи бандити. Сліду ніякого цей рух не залишив, хіба деякі могили ще збереглися в Холодноярській місцевості.

Але це тільки так тепер може здаватися. Адже УПА також розбили лісля Другої світової війни, але ніхто не заперечує сьогодні, що УПА досягла дещо для України. На думку багатьох, навіть чужинців, Україну саме тому тепер ліпше знають, бо навіть делегата посадили в Об'єднаних Націях.

Поглянемо на двадцять роки. Повстанців знищили, але чому почали відкривати українські школи, друкувати українські книжки й інше? Очевидно, задовго існував Холодний Яр, щоб перетворити Україну зразу ж на російську провінцію.

Ще одне питання нерозв'язане. Чому повстанці не йшли на з'єднання з військами УНР, а захищали свої ділянки і ховалися у лісах?

Згідно з Горліс-Горським, у Холодному Яру зібралось більше як 30,000 людей, але цим людям бракувало одягу, взуття, половина з них не мала навіть рушниць, а була озброєна косами, вилами, ножами. Крім того, вони не мали точних вказівок чи регулярного зв'язку з Армією УНР.

Отже, очевидно, ватажки розуміли ситуацію і не хотіли ризикувати людьми. Чекали, що війська підійдуть, а тоді вони допоможуть.

Ці молоді люди, отамани, не йшли здобувати собі славу, але йшли захищати свої родини, свої села, свій край. Де ці люди брали стільки мужності, духової витривалості, благородства і жертвенності? Це треба вивчити. Юрій Горліс-Горський був один із них. Він нам цього не пояснив, але дав нам тему для наукових дослідів.

ОЛЕКСАНДЕР ПЛАТОНОВИЧ СЕМЕНЕНКО

(1898-1978)

1 червня 1978 року після тривалої й тяжкої хвороби помер Олександр Платонович СЕМЕНЕНКО. Від нас відійшла людина високої культури, державного розуму й непересічних здібностей.

Народився О. П. 27 серпня 1898 р. в м. Єлисаветграді на Херсонщині, в родині державного урядовця. 1915 року О. П. закінчив Єлисаветградську класичну гімназію й вступив на юридичний факультет до Одеського університету, обминувши військову службу через хворобу серця. З вибухом революції 1917 р. навчання в університеті провадилося дуже нерегулярно, тим то захоплений революційною хвилею, сповнений надією, що на руїнах російської імперії постане Вільна Україна, О. П. Семененко з молодечим запалом став на шлях політичної боротьби за зреалізування цієї надії. Він стає активним членом єлисаветградського Українського Робітничого Союзу, що становив тоді відгалужок всеросійської соціал-демократичної партії. Як делегат цього клубу, він брав участь у Херсонському губерніяльному з'їзді, що відбувся 1917 року за часів петроградського Тимчасового уряду. Українську групу на цьому з'їзді очолювали відомі вже тоді українські діячі — "артільний батько" М. В. Левитський, есер Всеволод Голубович і есдек М. Чехівський. Хоч українські позиції на цьому з'їзді були ще слабенькі, проте українська група спромоглася на національну демонстрацію — поруч червоного прапора, що вже стояв, поставлено український національний прапор і проспівали "Ще не вмерла Україна". Це викликало оплески селян-делегатів.

Того самого року О. П. Семененко брав участь в Українському губерніяльному з'їзді в Одесі, на якому головував В. М. Чехівський.

На початку 1918 р. з доручення української громади Єлисаветграда О. Семененко їздив до Києва до Центральної Ради прохати прислати комісара до Єлисаветграда, щоб закласти там українську владу, бо там не було ніякої.

Восени 1918 року О. Семененко відновив своє юридичне навчання в Київському університеті, але не надовго. Під кінець року він повернувся до Одеси й відвідував нерегулярні лекції в університеті, не покидаючи й політичної роботи в боротьбі за УНР. Коли нарешті 1919 року запанувала влада червоного окупанта й розпаношилася своєю кривавою роботою ЧеКа, він, рятуючись, утік до батьків, до Єлисаветграда й прожив тут аж до переїзду до Харкова 1922 року. У Харкові вступив на правничий факультет Інституту Народної Освіти (так назвала червона влада університети). Закінчив О. Семененко той Інститут у березні 1924 року, а через рік захистив

Олександр Семененко

перед державною комісією дипломну свою роботу й здобув звання адвоката. У травні 1925 року О. Семененко — вже член колегії оборонців при Харківському губерніяльному суді.

Місто народження О. П. Семененка засноване на землі Вольностей Війська Запорозького. Воно має багату неписану історію. Ця історія криється в наоколішніх нерозритих могилах, а саме місто Єлисаветград, перейменоване тепер чомусь на Кіровоград, славиться людьми, що залишили помітний слід в історії української культури. У цьому ж місті зросли такі її адепти, як драматург Карпенко-Карий, корифей нашого українського театру Коопивницький, Садовський і Саксаганський, письменник В. Винниченко, з дитинства приятель і друг О. Семененка поет Євген Маланюк і чимало інших талантів, що своєю працею нецінно збагатили скарбницю культури українського народу.

Чорноморська земля нагородила й О. Семененка непересічними здібностями, і він їх не змарував. Ставши членом колегії оборонців, О. Семененко за короткий час здобув собі славу одного з найвидатніших адвокатів м. Харкова. Його блискучі виступи на судових процесах завжди притягали багато сторонніх людей. Люди йшли на ці виступи, наче на гастролі якогось славетного співака чи музиканта. Широка ерудиція О. Семененка, ясність і глибина його думок чарували кожного, хто мав нагоду ближче з ним пізнатися. Старші адвокати передреволюційної школи, вже добре знані, не дуже охоче брали справу, коли опонентом мав бути дорівняно молодий, але блискучий адвокат Семененко.

О. Семененко ніколи не сприймав червоної влади в Україні як законної влади українського народу. Від перших днів її створення й до кінця життя він вважав її владою наїзників-завойовників з облудними постулятами марксо-ленінської псевдонауки.

Живши в безвідрадних і сірих буднях радянської дійсності й не мавши надії на соняшні дні

для поведеної України, О. Семененко шукав забуття у вивченні славної минувшини свого народу. Він настирливо використовував свій вільний час і подорожі на вивчення історії свого народу та його культурних досягнень. О. Семененко глибоко тішився успіхами українців навіть і на чужій ниві, це наповнювало його душу почуттям великих гордоців за свій народ.

Подорожуючи, О. Семененко мав унікальну здібність знаходити будинки, де жили видатні українці, чи зарослі бур'яном могили, де поховано тих, що своєю діяльністю спричинились до розвитку національної свідомості, науки й культури. Його цікавили руїни Січі, гетьманських осель, храми, що їх побудували гетьмани й козацькі старшини, залишки нашої давнини, розкидані по різних музеях України й Москві (Росії).

Довідуватись і відшукувати все, чим Україна може бути горда — це було складовою частиною його щоденного життя, і в цій ділянці він мав надзвичайну обізнаність.

Турбуючись поневоленням своєї землі, О. Семененко знаходив духовний відпочинок у театрі, музиці й літературі. Він не тільки мав нагоду бачити найвідоміші вистави театрів України, Москви й Ленінграду, але й персонально був знайомий з акторами й режисерами, імена яких гриміли по всій країні. І в цій ділянці О. Семененко залишався вірним собі. Він цікавився класичними, передреволюційними п'єсами, не написаними на замовлення "партии и правительства". Література також була складовою частиною його життя. Такий знавець літератури, як покійний Євген Маланюк, не один раз уважно вислухував думки О. Семененка про творчість різних українських і російських письменників і поетів. Добре знання французької, німецької, а згодом португальської й англійської мов дало можливість О. Семененкові познайомитись в оригіналах з літературним надбанням цих народів і тим відчутно збагатити свої загальні літературні знання.

О. Семененко довгий час жив самотньо, але нарешті доля звела його з чарівною Марією Романівною, донькою харківського інженера-залізничника. 1935 року вони одружились і почали своє гармонійне й виповнене взаємною повагою подружнє життя. До самої своєї смерті він дивився на вірного свого друга — Марію Романівну як на найбільший дар його долі.

Але спокійне родинне життя було коротке. Тяжка доля діячів українського народу не обминула й О. Семененка. Не зважаючи на обережне поводження в докраю ворожих йому радянських обставинах, 3-го вересня 1937 р. О. Семененко таки потрапив у лапи страшних органів. Якийсь партієць (то було за Єжовщини, коли й такі потрапляли до них), не витримавши катувань чекістів, погодився підписати зізнання, що він був членом харківської української терористичної організації, якою нібито керував адвокат Семененко, і що Семененко персонально втягнув його до цієї організації. Хоч О. Семененко доводив, що він не міг цього зробити, бо не тільки не був знайомий з тим типом, а й не знав його зовсім, і організації такої не було, але чекістам треба було показати свою роботу. Почалися допити з нелюдськими катуваннями. Та дарма. О. Семененко

витримав їх і не зізнався, бо не було в чому, і його в грудні 1937 р. випустили з тюрми. Та ненадовго. 27 січня 1938 року О. Семененка знову заарештували. Тюрма, катування, але хоч як був змучений тортурями, О. Семененко витримав їх і не підписав зфабрикованого зізнання. Не мавши вже надії на порятунок, він чекав смерті. Але порятунок прийшов, і то зовсім несподівано. На зміну ката Єжова прийшов новий кат — Берія. А треба ж показати "помилки" свого попередника, бо того попередника зразу ж і знищено. Отож Берія й почав "виправляти" їх. Людей з явно безпідставними обвинуваченнями почали потроху випускати з тюрем і повертати із заслання. О. Семененко мав щастя потрапити до категорії тих щасливців, і 7 листопада 1938 р. його випустити з тюрми. Таке щастя, можливо, набігло тому, що єдиний "свідом" щодо терористичної організації десь на початку того самого року вже був розстріляний у Москві за зовсім іншою справою...

Надиво широка й багатогранна ерудиція О. Семененка, аристократизм, що так яскраво виявлявся у його манерах, у вислові думок, у його рухах і в поставі, — все це разючо відрізняло його від загалу, чарувало не тільки земляків, а й чужинців.

Восени 1941 року Україну окупувало німецьке військо, у Харкові була створена Міська управа на чолі з проф. Крамаренком як головою. А що до новоствореної управи через поспіх організації свідомих українців увійшло дуже мало, Українська Громада, що вже організувалась, налягала на тому, щоб О. Семененко увійшов до складу управи. Проф. Крамаренко запропонував Семененкові посаду керівника правничого відділу управи. На це Семененко дав свою згоду. Минув якийсь час, німецька влада усунула проф. Крамаренка і запропонувала посаду голови О. Семененкові. Знову таки під тиском уже зміцнілої Української Громади О. Семененко погодився нести цей тяжкий і небезпечний хрест.

Харків, що його дуже зруйнували підірвні команди червоної армії, був без води, без електрики й без будь-яких засобів постачання харчів для населення, що вже голодувало. Розум О. Семененка, його тверда воля й уміння поставити себе перед окупаційним військом були для харків'ян цінним даром. Найвищого рангу старшини німецької армії були захоплені широтою його знань, його тактом, гідністю та аристократичністю манер. Мавши безмежну владу, вони позодились із О. Семененком, як з рівним, і це дуже допомагало О. Семененкові полагоджувати безліч болючих справ. Уміння так гідно поставити себе перед тими, в руках яких була доля і його власного життя, це також один із вроджених талантів О. Семененка. Розуміється, ці його чари могли діяти тільки на людей відповідної культури й інтелігентности. На хамуватих чекістів ці чари не діяли. Прийнявши посаду голови управи, О. Семененко вважав, що він і далі працюватиме для оборони й захисту людей. Почалася добре продумана відбудова споруд, що продукували харчі. У тісній співпраці з організованою Українською Громадою були наладані зв'язки з периферією м. Харкова. Ясна річ, що діяльність О.

Михайло ДОБРЯНСЬКИЙ

МАРКС, ОПІУМ І РЕЛІГІЯ

(До дискусії над питанням: як розуміти фразу Карла Маркса — релігія "опіум народу")

Цю фразу знаходимо в одному з ранніх писань Маркса "Введення до критики Гегельської філософії права" (1843).

Відразу треба завважити: Карл Маркс уже в молодому віці зненавидів релігію. Вплинули на це обставини в родині і ставлення тодішнього німецького суспільства до євреїв. Батько Карла, єврей адвокат, заради кар'єри змінив релігію: прийняв християнство лютеранського віровчення й перевів до нього жінку та дітей. Це дуже не подобалось молодому Карлові. Не подобалось йому і зневажливе ставлення німецького двілля до інтелектуалів-євреїв (однакове й до тих, що вихристилися) та утилітарне трактування релігії і церкви тодішньою громадськістю християнських народів Європи. Секретар "Французького центру інтелектуалів-католиків", Etienne Borne, аналізуючи проблему новочасного атеїзму, писав про це: Атеїзм є результатом гріхів і карою за гріхи тих, що були вибрані бути свідками Бога, але, замість служити Богові, використовували Бога для своїх власних вигод. Ті, що мали владу в своїх руках, і панівні верстви зробили з Бога свого помічника, щоб тримати слабких у покорі супроти несправедливості. А це створило пародію Бога, гідну погорди (цитую скорочено за англійським виданням "Модерний атеїзм", Лондон, 1961, стор. 127-9).

Усе це відштовхнуло Карла Маркса від релігії, хоча батько переконував молодого сина, що релігія — потрібна й корисна людині. Бувши студентом, Карл Маркс в одному есеї вкладає в уста Прометей такі слова: "Абсолютно ненавиджу богів усіх і кожного зокрема". Немає сумніву, що тут Маркс послужився Прометеем, щоб виразити свої почування.

К. Маркс мав 25 років, коли написав згадане вгорі "Введення до критики...", де назвав релігію "опіум народу". Але в антирелігійній доктрині Маркса це його найменш оригінальна думка. У колах атеїстичних літераторів, починаючи з половини 18 сторіччя, завелася звичка називати релігію наркотиком. Здається, перший, хто виступив із цим, був французький філософ німецького походження, П. Г. Д. Гольбах. Він писав (1751): "Релігія — це засіб захмелювати людей ентузіазмом, щоб вони не думали про тягари, якими їх пригнічують ті, що панують над ними". А перший, хто назвав релігію опіумом (1841), був німецький професор теології в Бонні, Бруно Бауер. Очевидно, церковна влада подякувала йому за таку "теологію".

Того часу говорили про опіум особливо багато. Саме закінчилась (1842) англійсько-китайська "війна за опіум", тобто за право англійських купців привозити цей наркотик до Китаю. А в

Семененка де в чому не збігалась із плянами й інтересами нацистів, тим то не раз руки СД і гестапо простягалися до нього, але культурні не-партійні старшини німці з пошаною ставились до О. Семененка й відводили ці руки, бо на території Харкова як прифронтової смуги вони мали найвищу владу. Саме це вони рятували не тільки життя самого О. Семененка, а й життя багатьох інших українських діячів, що мали ще надію створити незалежну українську державу на руїнах Радянського Союзу. Згодом, по війні советський представник до ООН Вишинський вимагав видати "військового злочинця" — харківського адвоката Семененка.

Наприкінці 2-ої світової війни О. Семененко виїхав з Харкова, а згодом навіки попрощався з Українською Землею. Пішли різні етапи — Берлін, англійська зона і парешті виїзд до Бразилії під прибраним прізвиськом...

О. Семененко був також ретельним збирачем картин і графіки видатних мистців. Чимало він витратив часу й грошей на розшуки й придбання колекції праць Шевченка. Великої вартості збірка графіки й картин видатних українських і російських мистців загинула в одній із пожеж Берліну.

Заходами харків'янина проф. М. Ветухова О. Семененко 1960 року переїхав із Бразилії до Нью-Йорку. Спочатку він працював як голова фундації ВУАН, допомагаючи Академії придбати власний будинок, згодом перейшов на працю до американської адвокатської фірми. І там також О. Семененко здобув від адвокатів почуття правдивої пошани до себе. Це яскраво виявилось у винятково теплому й зворушливому вислові співчуття в листі від фірми до дружини — Марії Романівни з приводу смерті Олександра Платоновича Семененка.

На жаль, тільки під кінець свого життя О. Семененко виявив ще один свій талант — письменницький. Його книжка "Харків, Харків" може бути клясичним прикладом, як треба писати мемуари.

На похорон О. Семененка прийшов один чоловік, нікому незнаний. Прийшов вклонитися правохві. Він сказав, що вже чотири рази з великою приємністю прочитав книжку "Харків, Харків" і читатиме п'ятий раз. То неабиякий комплімент авторові.

Від нас відійшов український інтелігент-державник. Він належав до тих, що не пішли служити ворогові й не допомагали йому скріплювати свою владу. Він належав до тих, що сиділи на лаві підсудних, до тих, що йшли на заслання, переносили тортури, але не зраджували Україну.

Він належав до тих, що, прощаючись із життям, можуть із чистим сумлінням сказати знедоленій своїй Батьківщині:

Ми не лукавили з Тобою,
Ми просто йшли; у нас нема
Зерна неправди за собою.

Вічна Йому пам'ять!

медицинні опіум застосовували як головний лік для злагіднення болів. У такому розумінні вжив його Маркс.

"Введення до критики Гегельської філософії праця" він розпочинає так:

Критика релігії є передумовою всієї критики. Земське існування помилки скомпромітоване після того, як люди відкинули його небесну самооборону. Людина, яка в фантастичному небі, де вона шукала надлюдину (бога), знайшла тільки свій власний відбиток, — така людина більше не буде схильна знаходити лиш видимість самої себе, лиш не-людину там, де вона шукає і мусить шукати своєї справжньої дійсності. Людина творить релігію. Релігія є самосвідомістю людини, яка ще не знайшла своєї ідентичності або вже її втратила. (Ще не знайшла — на етапі мітично думаної істоти; вже втратила — коли філософічно просвічена є в стані пізнати порожнечу релігії). Людина — це світ людини, це держава, суспільство. Держава і суспільство витворюють релігію — перевернену (неправдиву) свідомість світу. Релігія — це загальна теорія цього світу, його моральна санкція, його урочисте доповнення, його виправдання. Релігія перетворює суть людини в уявну дійсність, бо людина не має правдивої дійсності. (Релігійна свідомість перевертає світ, переплутує діл з горою, підмет з предметом, бога виносить на небо, замість землю визнати небом. Фальшиза свідомість виникає з фальшивого стану світу. Релігія виправдує цю фальшивість, освячує все те, що не повинно бути). Отож боротьба проти релігії є посередньо боротьбою проти того світу, що його санкціонує релігія. Релігійні злидні є одночасно виразом дійсних злиднів світу і протестом проти них. Релігія — це стогін пригніченої тварі, серце безсердечного світу, це дух бездушних порядків світу. Вона — опіум народу.

Тут я передав у трохи скороченій версії початок "Уведення..." — до того місця, де є фраза про опіум. У дужках пояснення невизначних висловів Маркса — з позиції його пізніших думок про релігію. Далі Маркс каже в "Уведенні...":

Ліквідація релігії, як уявного щастя народу, означає вимогу дати йому справжнє щастя. Отже критика релігії розчаровує людину (розбиває ілюзії) на те, щоб людина думала, діяла і творила свою дійсність як істота, що прийшла до розуму. Релігія, як опіум, як засіб для втихомирення стогону від болю, паралізує критику й усі спроби змінити поганий стан світу. Її треба відкинути, коли можна шляхом бунту й боротьби змінити цей стан.

Поза кількома побіжно висловленими думками про релігію в своїх ранніх писаннях, К. Маркс не займався цією проблемою. Антираелігійну доктрину широко розпрацював Ф. Енгельс. Його багаж використав Ленін і — з патологічною ненавистю до релігії — загострив і спримикував. Учні Леніна залюбки шаржують його висловом "релігія — опіум для народу", який він перебрав від Маркса і дав йому інше значення: релігія — це найгірший рід духової сивухи, якою капіталісти розпичають народ, "рабів капіталу", щоб вони не були свідомі того, як їх визискують і

гноблять. Отже Ленін завертає до передмарксових критиків релігії з 18-го сторіччя, які вважали релігію за знаряддя влади в руках правителів.

Гадаю, Читачі самі зроблять висновки. Я не мушу дозодити, що дали світові антирелігійні поради 25-річного Карла Маркса, але хочу звернути увагу на кілька пунктів.

Маркс радив людині "землю визнати небом". Великий російський філософ Володимир Соловйов (його мати була українського роду) перестерігав: хто збирається творити рай на землі, той створить пекло замість раю. Маркс радив відкинути релігію, бо тільки так можна змінити на ліпше поганий стан світу. Сьогодні знаємо: ті, хто послухав його, змінили світ не на ліпше, а навпаки, на ще гірше: замість раю дали пекло. Маркс казав: людина не має своєї дійсності, вона тільки в суспільстві і через суспільство дістає справжню дійсність. Таким вченням Маркс заперечив право людини на власну особовість, власну гідність, власні права. Результат цього — небувале в історії пониження й поневолення людини всюди там, де режим спирається на Марксові доктрині про людину і про Бога.

ДОВІДКА ПРО СЛОВО "РОСІЙСЬКИЙ"

Пан Роман Завицький у своєму листі до редакції ("Н. Д.", ч. 340) пише: "П. Одарченко каже уживати "російський народ" замість "русский". Виходить, що П. Одарченко вигадав вислів "російський народ".

Ні, П. Одарченко нічого не вигадав, ніякої "америки" він не відкрив. Він тільки ствердив, що всі українці, які знають свою рідну мову і додержуються норм літературної мови, кажуть і пишуть "російський", а не "русский". І якби шановний пан Завицький уважно читав книжки, написані українською мовою, то він ніколи не радив би писати "русский" замість "російський".

Ось кілька прикладів, як пишуть українські письменники, українські вчені та українські мовознавці. Письменник Іван Нечуй-Левицький у своїй статті "Російська народна школа на Україні" (журнал "Правда", 1889 р., т. I, вид. 2 і 3, стор. 126-132) пише: "російські шкільні книжки", "вчити народ російською мовою", "російської мови", "гозориться про російське село", "російський побут", "російські слова", "лекція російської мови". Іван Франко 1878 р. в статті "Література, її завдання..." писав: "у російських реалістів школи Писарева"... В іншій статті (1905 р.) Франко писав: "...російських письменників... ми знаємо". М. Коцюбинський писав: "є тут російський співак" (лист до дружини, 1910), "для російського видання" (лист до В. Гнатюка, 1910), "у російському перекладі" (лист до Є. Чикаленка, 1910), "літературної російської мови" (л. до М. Могилянського 15. X. 1910). Леся Українка писала: "вибрано журі для російських і українських творів" (л. до Л. Драгоманової, 1896). "російські газети" (л. до М. Павлика, 1899), "перекладати Ваші оповідання на російську мову" (л. до І. Франка, 1903), "російські видавництва" (до Фран-

ка, 1903), "російські видання", "російських фракцій", "російської літератури" (лист до М. Кривинюка, 18. II. 1903). Володимир Самійленко писав: "в російській мові", "мови російської" "Чужомовні слова в укр. мові" (1918).

Акад. А. Кримський писав: "наріччя російської мови", "російський вчений", "схожих з російськими словами", "позичати з російської мови", "значення російської мови" (Наша язикова скрута..., "Зоря", 1891).

Акад. С. Єфремоз писав: "російського письменства", "російська критика", "громадянства російського", "російського лібералізму" ("Історія укр. письм.", т. 2, 1919, стор. 7, 30, 44).

Богдан Лепкий в антології "Струни" (Берлін, 1922) писав: "російські учені" (10 стор.), "російських матеріалів" (II, 26), "з російської мови" (II, 79). М. Зеров писав: "російських поетів" (56), "російських віршів" (62), "російські твори" (64) ("До джерел", Краків, 1943).

В "Українсько-німецькому словнику" Зенона Кузелі і Ярослава Рудницького (1943) читаємо: "російський", "Росія", "росіянин", "русифікація". Юрій Шерех у кн. "Нарис сучасної української літературної мови" (Мюнхен, 1951) пише: "російською колонізацією", "російська мова" і т. д. Проф. Д. Чижевський у кн. "Історія української літератури" (Нью-Йорк, 1956) також усюди пише: "в російській мові" (331), "талановитого поета росіянина К. Рієєва" (388), "російських романтиків", "в російській літературі" (389) і т. д. Ні один письменник ніколи не вживав слова "русский" в значенні "російський".

Я думаю, що цих прикладів досить, щоб переконатися пана Завицького в тому, що П. Одарченко ніяк НЕ МІГ порушити норми української мови і вживати чуже слово "русский" замість українського літературного слова "російський".

Петро Одарченко

"ПОХВАЛЬНИЙ ЛИСТ" ЧИ "ПОХВАЛЬНА ГРАМОТА"?

(Відповідь п. В. Дмитренюві)

У забороненому тепер "Російсько-українському словнику", т. 2, вип. 2, К. 1932, стор. 430 (головний редактор цього тому акад. А. Кримський) слово "лист" в значенні "документ" вживає в такому контексті: "виконавчий лист", "охоронний лист", "підписний лист", "похвальний лист". В "Українсько-російському словнику" (Київ, Академія Наук, т. 4, 1961 р., стор. 277) читаємо такі приклади: "похвальна грамота", "похвальний лист", але тут же зазначено, що "похвальний лист" — це вислів застарілий. Отже рекомендується вживати "похвальна грамота". У найновішому академічному "Словнику української мови" (т. 7, 1976, стор. 444) подано три назви письмового свідчення про успіхи в чомусь: "похвальний лист", "похвальна грамота", "похвальне свідоцтво". В академічному словнику (т. 7, стор. 444-445) подано приклад із творів С. Васильченка:

"Одержавши похвальний лист з рук учителя, заплакав він...". Цей приклад взято з оповідання "Циганка", написаного 1911 р. Сучасний письменник Микола Гірник (родом із Черкащини) вживає вислів "похвальна грамота". Так само сучасний письменник Петро Козланюк у своєму творі "Весняний шум" (1952) пише: "...а це похвальна грамота за гарну успішність". Приклади з творів сучасних письменників із висловами "похвальна грамота" подано в 2 томі "Словника української мови" (1971) і в 7-му томі (1976).

Беручи до уваги авторитетність академічного "Українсько-російського словника" (т. 4), виданого 1961 року (в часи "відлиги"), а також той факт, що до редакційної колегії належав найвидатніший знавець української мови, поет і академік М. Рильський, ми маємо всі підстави віддати перевагу вислову "похвальна грамота".

С. Васильченко — славнозвісний письменник і знавець української літературної мови — у своєму оповіданні, написаному 1911 р., цілком логічно — відповідно до панівної тоді в школі назви письмового свідчення про визначні успіхи — вжив вислів "похвальний лист". Така назва тоді існувала очевидно під впливом російської мови. Словник 1961 р. вважає цей вислів застарілим і цим самим рекомендує вживати словосполучення "похвальна грамота".

Петро Одарченко

**

Продовження циклу "Українська мова в Америці" буде в наступному числі. — Редакція

Дм. ЧУБ

РОЗПОВІДЬ ПРО ЗУСРІЧ З І. БАГРЯНИМ

Минуло 15 років, як помер видатний творець художньої літератури, поет, прозаїк, драматург і журналіст та політичний діяч Іван Багряний. На його похороні промовці, друзі, земляки, однодумці обіцяли зібрати всю його літературну спадщину й видати. За підрахунками це вкладалося б у 10 грубих томів. А скільки ще розкиданого по світі листування? Та минають роки, вмирають ті, що знали його, приятелювали, жили в одному таборі, але ніхто навіть не започаткував збирання спогадів про нашого непересічного письменника.

У моєму архіві ще зберігається низка записів, листів, зокрема передсмертних нотаток про його розповіді та про розповіді про нього інших людей, а також дві його книжки, які він подарував ще дома.

Недавно завітав до мене з Аделаїди артист і режисер Антін Кривецький, знаний своєю театралльною діяльністю ще з західніх земель України. Сидячи на канапі й розмовляючи про різних людей, про минуле й сучасне, згадали про Івача Багряного. А Кривецький, виявляється, теж знав його, познайомився під час перебування в Ав-

стрії. Я поцікавився, почав детальніше розпитувати, і артист розповів скремі фрагменти з тих зустрічей із Багряним.

Це було відразу по війні, — казав він, — у 1945-му році. Місцевість звалась Цель ам Цілляр біля Інсбруку в Тіролі. Кривецькі й інші артисти обслуговували табори "остарбайтерів" за Німеччини. Жили в будинку, який дала місцева влада. Їх було з 20 осіб. У тій місцевості перебував тоді й Іван Багрянний, боячись потрапити "на родину".

Одного разу А. Кривецький сидів на веранді будинку й читав роман Багряного "Звіролови", що був виданий у серії "Вечірня година" ще у Львові у лютому-березні 1944-го року. У цей час зайшов на веранду приятель нашої артиста Іван Дубас з якимсь чоловіком.

— Це мій друг, — сказав Дубас на джентльмена в бронзовому одязі, що стояв поруч, не назвавши його прізвища. Ми кивнули один до одного головами.

— Що це ви читаете? — запитав незнайомий, певно побачивши, що то за книжка.

— Прекрасна річ, — відповів Кривецький, — "Звіролови" Багряного.

— І що ви таке дрантя читаете, не було чогось ліпшого? — спитав чоловік у бронзовому.

— Папе, ви так розумієтесь у цьому, як баран

на звіздах, — відповів з природи гарячкуватий артист.

— Шкода часу на такий твір, — додав спокійно незнайомий.

— Лишіть мене в спокої, — знову кинув не дуже приязно Кривецький, — я хочу дочитати до кінця цю цікаву річ.

Тоді Дубас гукнув нас у бокову кімнату і сказав до мене:

— Знайомтесь. Це якраз і є автор тієї книжки, що ви читаете — Іван Багрянний.

— Але ви мене набрали! — майже скрикнув артист, дивлячись на Дубаса, а потім повернувся до Багряного й іншим лагідним тоном сказав: — Вибачте мені, я ніколи не сподівався, що це якраз ви написали такий чудовий твір!

Трохи посміялись і пожартували, вони разом пішли вудити рибу. Але прийшов австрієць з штучною ногою й велів їти геть, бо риба — то їхнє добро. Не бажаючи конфлікту, ми пішли геть...

Іван Багрянний, як відомо, був і талановитий маляр.

— Після тієї першої зустрічі, — розповідав далі артист, закурюючи цигарку, — Багрянний часто заходив до нас. Моя дружина, яку всі звали Туся (Анастасія), часто готувала для нас щось перекусити, найчастіше рибу. І. Багрянний, певно, хотів віддячитись і за один сеанс, годин три-чотири, намалював портрет моєї дружини. Туся мала тоді 31 рік.

— Чи ви зберігаєте той портрет? — запитав я. Дозідавшись, що вони його мають в Аделаїді з собою, я попросив прислати мені копію. Недавно я дістаю маленьку репродукцію з того портрета. Фотограф Іван Святківський зробив мені з кольорової світлинки чорно-білу, яку й додаю до цього маленького фрагменту слогадів.

Портрет артистки Анастасії Кривецької. Намалював Іван Багрянний в Австрії. З маленької кольорової репродукції на чорно-білу переробив і збільшив Іван Святківський.

Михайло ГАВА

КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКІ НОВИНИ

■ У серії Української Вільної Академії Наук у Сполучених Штатах Америки вийшла нова книжка Докії Гуменної — "Минуле плізе в прийдешнє". Для написання цієї книжки письменниця використала 223 наукові джерела і 384 ілюстрації, які роблять книжку цікавою і цінною в ділянці дослідів нашого минулого. Авторка з добродушним, притаманим їй гумором розповідає про дослідження "Трипільської культури", подаючи багатий побутовий і обрядовий матеріал.

Докія Гуменна, сдана з сеньорів нашої літератури, видала близько двадцять солідних праць, які залюбки приймає читач.

"Минуле плізе в прийдешнє" буде одним з кращих доповідень в ділянці вивчення української культури, а зокрема допоможе вчителям на курсах українознавства.

■ Хоч з приводу юзівейного відмічення бандуриста Гната Хоткевича написано багато цікавого про бандуру й бандуристів, але ще не всі прогалини належно досліджені й заповнені.

Велику роботу в цьому напрямку зробив письменник Улас Самчук, опрацьовуючи матеріали про Капелю бандуристів ім. Шевченка в Детройті. Багатством архівних матеріалів, споминок, щоденників та рідкісними фотографіями він оформив цінну працю під назвою "Живі струни" з розділами "Одіссеї" капелі в Європі і в Америці.

Розділи про "Імперію кобзи", "Музика віщих", "Врем'я видющих" дають перегляд історії кобзарського мистецтва і трагічних сторінок нашого історичного минулого на рідній землі в Україні.

■ Старанням земляків Городенської землі недавно вийшов великий історично-мемуарний збірник під назвою "Городенщина". Редактор збірника д-р М. Г. Марунчак опрацював ряд цінних статей і розвідок про рист і розквіт Городенщини, історичне минуле городенської землі та культурний вклад городенчан у Канаді та США. Збірник має 870 стор. і багато ілюстрацій.

■ Відділ Слов'янознавства при Польській Академії Наук у Варшаві в цьому році випустив книжку "У джерел романтизму і новітньої суспільної думки в Україні", автор Степан Козак. У розділі "Історія українців у фольклорі та ліриці" можна знайти цікаві уривки різних дум, які давали українцям сил і насаги у формуванні історичної свідомості та були підложем для формування новітньої свідомості нашого народу. Ця цінна праця, заторкуючи історію, фольклор, суспільну українську думку, літературу та історіографію, стане основою для дальших і глибших досліджень романтизму в Україні.

■ У минулому році довелося мені проїжджати повоєнною Італією і спостерігати її незбалансовані соціальні контрасти. З одного боку — багата індустріальна Північ, а з другого — патріархальний, напів феодальний Південь, з ферментами численного "люмпен пролетаріату" в цілій країні. Фрагменти такого досить скomплікованого життя вдало використав і відтворив кіноактор Альберто Сорді у постановках фільмів "Вчитель із Віджевано", "Бум" та "Вуличний регулювальник".

У літературі аналогічні образи відтворив Альберто Пінкерле (псевд. Альберто Моравія). Не маючи вищої освіти, він, проте, здобув солідні гуманітарні знання шляхом самонауки й увійшов у літературу як один з найкращих літераторів сучасної Італії.

В українському перекладі Івана Труша (вид. "Дніпро", Київ) "Римські оповідання" А. Моравії стали найпочитнішими в Україні, хоч і мають негативні замітки про однобокість сучасної Італії.

■ Надто малочисельні літературні появи з життя українців у Канаді поповнила книжка торонтського письменника Михайла Петрівського — "Мрії сльозами облиті". У книжці вісім оповідань із життя українських піонерів і імігрантів у Канаді з часу, коли наші перші піонери почали заселювати напівдикі простори і творити родинне та громадсько-церковне, організоване життя.

Ця книжка про початки поселень у Канаді настільки цінна, що її почали використовувати в

деяких державних школах міста Торонта в навчанні української мови як додаткову лектуру.

Історик М. Марунчак, знавець канадської піонерської доби, в листі до автора підкреслює: "Ваші оповідання — це печать духа піонерської доби. Це сумління нашого народу в Канаді. Тому ознайомлення з творами, які правдиво характеризують добу нашого початкового життя в Канаді, стають важливим засобом у вихованні молодих поколінь". Віримо, що в зимовому сезоні в Торонті відбудеться авторський вечір, на якому читачі глибше познайомляться з творчістю письменника.

■ Недавно відзначено Нобелівською нагородою (165.000 дол.) письменника Ісака Сінгера. 74-літній новеліст, що живе на Флориді, на вістку про нагороду в 1978 році висловив такі пам'ятні слова: "Пишу книжки єврейською мовою, а пізніше перевидую англійською. Почав кар'єру письменника короткими детективними історіями. Кошик на паперові відпадки був мій найкращий приятель. Я вдячний, що отримав таку високу нагороду, але в той самий час жалію і співчуваю, що є письменники більші від мене і цієї нагороди ще не дістали".

■ Канадська галерія мистецтва у місті Ванкувер почала старання, щоб призбирати 100.000 дол. для відреставрування 172 рисунків і картин Емілії Кар.

Емілія Кар — це одна з відомих канадських художниць, яка за свого життя була майже незідома і, щоб удержатися при житті, працювала на різних підприємствах. Сьогодні, у тридцятиріччя її смерті, деякі малюнки оцінено від 50.000 до 80.000 доларів зі загальною вартістю три з половиною мільйона доларів.

■ На початку жовтня, у серії музично-фестивальних концертів торонтська музична критика відмітила ім'я українського скрипаля Степана Старика, нозатора в інтерпретації музичних творів Баха.

Концерт під диригуванням Поля Робінсона з початковими точками Старика (скрипка) і Петра Шекмана (челю) з ентузіазмом прийняла публіка й нагородила виконавців оплесками за нову інтерпретацію.

■ У Польщі вже декілька років польські критики відзначають виступи чоловічого хору під диригуванням Ярослава Полянського. Хор названо вдало підбіраною назвою "Журавлі", яку асоціюється із співом та перелетністю з одного місця в друге. Основна мета хору — популяризувати українську народну пісню та донести її до українських скупчень, а також познайомити поляків з українським пісенним репертуаром.

У минулому році, відвідуючи центр українських хорово-музичних виступів — місто Кошалін, я почув ряд якнайкращих відгуків на їхні виступи. Виконуючи стару музику й хорова клясику, хор звучав як один інструмент, захоплюючи слухачів досконалою дикцією, музичною інтонацією, дисциплінованістю й естетикою музичного виразу. Шкода, що цей прекрасний хор не має змоги завітати в Канаду та познайомити нас з музичним надбанням українців у Польщі.

**ПРАЦЯ ПРО ТВОРЧІСТЬ
КОЦЮБИНЬСЬКОГО**

Минулого року у в-зі "Сучасність" вийшла з друку цікава розвідка Олександри Черненко "Михайло Коцюбинський — імпресіоніст. Хоч праця не дуже великого розміру, 142 сторінки, але зміст її глибокий; авторка не тільки аналізує стильові особливості нашого видатного клясика та їх джерела, а ґрунтовно розглядає і підхід письменника до зображення життя, внутрішнього світу людини, психології, проблеми самотності, вчинків людей, а також те, як автор досягає "сукупності зміслових вражень".

Підкреслюючи, як Коцюбинський розкриває глибину внутрішнього світу психіки людини, дослідниця звертає увагу, що "психологізм у творчості імпресіоністів засадничо відмінний від психологізму в творчості натуралістів", подаючи різні погляди творців літератури та теоретиків. Авторка також висвітлює різницю між ідеєю, як типовою відбиткою дійсності, та ідеєю творчої діяльності художника. Про цю норму творчої діяльності імпресіоністів висловився Чехов у листі до А. Н. Плещеева, що він "боїться тих, які шукають тенденції між рядками". Він хоче бути незалежним мистцем і не навидити неправди та насилля у всіх їх формах. Лицедярство, глупота й деспотизм панують не тільки в торгівлі та у в'язниці, але також в науці та в літературі. Його "свята святих" — це "людське тіло, здоров'я, інтелігентність, талант, надхнення, любов і найбільш абсолютна свобода — свобода від насилля й неправди в будь-якій формі".

Авторка згадує багатьох дослідників творчості Коцюбинського українських, російських, польських, а також згадує багатьох творців літератури Заходу, з якими була споріднена творчість нашого клясика або які впливали на його стиль чи тематику.

Праця О. Черненко має кілька розділів, що показують різні аспекти творчості Коцюбинського. Це "Явище стилів на тлі культурно-історичних епох", "Мих. Коцюбинський на тлі сучасної йому

спохи та української дійсності", "Імпресіоністично-психологічний підхід у зображенні людини", "Ілюзія та дійсність у житті людини", "Проблема ізоляваності та самотності в житті людини".

Підсумовуючи цей короткий огляд, треба підкреслити, що дослідниця використала безліч маловідомих джерел, користувалась багатьма джерелами, що зберігались у книгозбірнях Праги і в приватних книгозбірнях наших літературознавців, що живуть на Заході, а тому її праця повніше висвітлює різні проблеми творчості Коцюбинського, як досі було в різних дослідників.

Сподіваємося, що для викладачів літератури в наших середніх і вищих навчальних закладах це видання буде корисною допомогою у вивченні творчості Коцюбинського, зокрема стилю письменника, його підходу до зображення життя, психологічної дії людини та її внутрішнього світу.

В. ГОЛУБ

**ЗУСТРІЧ ПРЕЗИДЕНТА КАРТЕРА
З ГЕН. П. ГРИГОРЕНКОМ**

20 вересня ц.р. президент США Джиммі Картер зустрівся з ген. Петром Григоренком на конференції Спільки об'єднаних ставларів, де вони обидва промовляли. Тепло привітавшись з генералом, президент сказав: "Ви зробили більше для справи прав людини, ніж я. Вітаю вас у цій країні та надіюся, що ваше перебування тут буде приємне".

Дякуючи президентові за політичний притулок, ген. Григоренко просив його не забувати й інших дисидентів, які терплять від насильства радянського безтрав'я. Він був зворушений тим, що президент прийняв незнайому йому людину, тоді як знайомий з ним особисто Леонід Брежнев протягом останніх 10-ти років навіть не відповів на Григоренкові листи.

ПОЛІТИЧНИЙ СЕМІНАР УДР

Український Демократичний Рух (УДР) влаштував на "Верховині" дискусійний політичний семінар для своїх членів і прихильників.

АНТІН БАТЮК

23-го жовтня ц.р. помер у шпиталі в Скрантоні, Пенсільванія, США, наш відомий громадсько-політичний діяч, довголітній голова Українського Робітничого Союзу і провідний член багатьох інших організацій — Антін Батюк. Він народився в Збаражі в 1884 році. Похоронений на українському православному цвинтарі в Бавнд Бруку, Н. Дж.

ІВАН ЛЕ

9-го жовтня ц.р. помер на 84-му році життя український радянський письменник і інженер Іван Леонітович Ле. Народився 22 березня 1895 року в селі Мойсенцях, Черкаської області. Написав чимало популярних книжок, на жаль, навряд чи котрась із них переживе добу "соціалістичного реалізму".

СТЕПАН ШАХ

16-го вересня 1978 року помер у Паракомб, Австр., кол. директор української гімназії в Перемишлі і генеральний секретар "Просвіти" — Степан Шах, автор декількох вартисних мемуарних книжок і досліджень.

З рамени Головного Секретаріату УДР виступали з доповідями мгр. Роман Ільницький і проф. М. Вссобійник. Від незалежних демократів, що творять окремих сектор в рамках Українського Демократичного Руху, читали доповіді проф. Ньюйоркського університету Олег Федішин і професор Ратгерського університету Іван Фізер Керівником семінара був д-р Олег Волянський. Д-р Роман Борковський (Метрополітальний клуб УДР) говорив про невикористані досі українською політикою ухвали ОН з справи прав народів.

**ДОПОВІДЬ Д-РА ГАЙДИ
У ВАШІНГТОНІ**

Д-р Любомир Гайда — молодий історик, спеціаліст доби гетьмана Дорошенка, тюрколог і знавець національних проблем Радянського Союзу, викладач курсу в Гарвардському університеті про на-

роди СРСР,—виголосив 7-го жовтня на запрошення керівних чинників Смітсонської Інституції у Вашингтоні, доповідь про Вірменію, Грузію та Азербайджан.

На доповіді було присутніх коло 100 осіб, серед них і члени Смітсонської Інституції, що вибираються в подорож на Кавказ.

ВШАНОВАНО ПРОФ. М. О. МУХУ

У суботу 28 жовтня, в залі Капеланської громади св. Володимира в Торонто, вшановано відомого нашого педагога й громадсько-церковного діяча проф. Михайла Олександровича Муху з нагоди його 80-літнього ювілею. Змістовні доповіді про ювілята виголосили голова Ювілейного комітету М. В. Гава й о. прот. Дмитро Фотій. Були привіти майже з усіх країн українського розселення.

Культурно влаштований ювілей звеличив своєю присутністю Владика Миколай. Програмою вечора ефективно керував голова видавництва "Нові дні" — Микола Валер.

МЕЦЕНАТКА ФКУ ЗІ ШВАЙЦАРІЇ

Вшановуючи світлу пам'ять свого чоловіка д-ра Петра Ковалева та розуміючи вагу української науки, пані Леся Ковалева, відомо громадська діячка із Швейцарії, склала на фонд Українського Наукового Інституту Гарвардського Університету п'ять тисяч швейцарських франків (2,640 американських доларів).

Жертвенність п-ва Ковалевих добре відома серед української спільноти з їхніх попередніх щедрих датків на українські цілі. У 1967-му році, з нагоди 50-ліття свого подружжя, вони заснували Науково-літературний фонд їхнього імені, на який склали 50,000 шв. франків. Відсотки з фонду призначені на щорічні винагороди за українські науково-історичні і літературні твори.

Петро Ковалів за Гетьманщини 1918 року працював у міністерстві закордонних справ, опісля був у складі дипломатичної місії Директорії в Голляндії. Опинившись на еміграції, св. п. Петро Ковалів здобув докторат у Женевському університеті. Громад-

сько-політичну діяльність виявляв у Гетьманському Русі, співпрацюючи з гетьманською пресою.

Д-р Петро Ковалів помер у Швейцарії 25-го липня 1976 р., залишивши дружину Лесю та сина Богдана з невісткою.

СТАРОВИННИЙ ПСАЛТИР — НОВЕ ВИДАННЯ УНІГУ

Український науковий інститут Гарвардського університету (УНІГУ) одрубликував недавно старовинний Псалтир Київської Русі. Ця пам'ятка з XI століття, писана староукраїнською мовою, збереглась у затишних мурах монастиря на території Середнього Сходу.

Два тижні слависти, проф. Моше Альтбауер з Ізраїля і проф. Гораций Лянт з Америки, часто зустрічались вже від 1950 року. В 1968 році, після того як ізраїльські війська окупували Синайський півострів, проф. Альтбауер мав змогу туди поїхати і переглянути багату збірку слов'янських манускриптів, що зберігаються в старовинному монастирі св. Катерини у підніжжі Сінайської гори.

Одним із тих скриптів був Псалтир із Київської Русі. Текст датується 1100-им роком і є однією з найстарших слов'янських пам'яток. Альтбауер і Лянт, порівнявши текст із текстами інших манускриптів, що зберігаються в Гарварді та Ленінграді, запропонували Інституті опублікувати той матеріал.

У висліді пильних старань та клопітливої праці появилася в естетичному оформленні том з їхнім вступом та фоторепродукцією тексту Псалтиря.

Упорядники того видання — видатні вчені. Моше Альтбауер, уродженець Галичини — професор-емерит Гебрейського університету в Єрусалимі, автор численних наукових праць у ділянці слов'янської лінгвістики та текстології.

Гораций Г. Лянт — професор слов'янських мов та літератур і член комітету українських студій в Гарвардському університеті. Він автор багатьох статей і книжок на теми слов'янської історичної лінгвістики, включно з граматиною церковнослов'янською (шосте видання появилася в 1974 році) та граматиною македонської літературної мови.

Слов'янський Псалтир із Русі: монастир св. Катерини на горі Сінаї, том I — фоторепродукція (Кембрідж, Масс. УНІГУ 1978) можна набути, пересилаючи чека або грошовий переказ на 15.00 доларів, до ФКУ:

Ukrainian Studies Fund, Inc.
— Publications
1583 Massachusetts Avenue
Cambridge, Mass. 02138, USA

ДОПОВІДЬ Д-РА З. КОГУТА В ЄЛЬСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Д-р Зенон Когут, історик, співпрацівник УНІГУ, виступив 23-го жовтня 1978 р. на запрошення факультетської ради східноєвропейських студій в Єльському університеті з доповіддю на тему нищення української еліти вісімнадцятого століття та її інтеграції в систему російської імперії. Д-р Когут — автор семи наукових публікацій. Ступінь доктора здобув у 1975 році, захищаючи дисертацію на тему ліквідації автономії України (1763-1786).

Поруч обов'язків викладача, д-р Когут приготував до друку три праці: статтю про інтелектуальний клімат імперської Росії при кінці вісімнадцятого століття, редагує збірник статей про Церкву й релігію новітньої України і книжку про влючення України в російську імперію.

КАНАДСЬКО-АМЕРИКАНСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ ЛІТЕРАТОРІВ З УКРАЇНСЬКОЮ УЧАСТЮ

В Університеті МекГілл відбулася 13-15 жовтня перша спільна конференція Американської та Канадської Асоціації Порівняльної Літератури. Були доповіді про англійську, французьку, іспанську, португальську та т. зв. меншинні літератури в Америці. Дуже цікаву доповідь виголосив проф. А. Олдрідж з Іллінойського університету про людські права в літературі з часів американської революції. З українців у конференції взяв участь проф. Яр. Рудницький, один із основників Канадської Асоціації Порівняльної Літератури. В дискусії він підніс справу українсько-канадської літератури, що виявила себе в ділянці прози, поезії і драми. Кінчаючи свій виступ, він зачитував вірш Яра Славутича

про "Джона", "Жана" та "Івана" як піонерів західньої Канади. Цей вірш, на думку проф. Рудницького, показує найкраще ситуацію в західній Канаді на початку нашого століття.

ПОПОВНЕННЯ ГАРВАРДСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ З ДЕТРОЙТУ

Відомий український громадський діяч в Детройті інж. Ярослав Варивода передав бібліотеку двох установ, Організації Державного Відродження України (ОДВУ) і Української Мічигенської Ліги, для Гарвардської Бібліотеки.

Згаданим організаціям, а зокрема інженерові Вариводі належить подякувати за зрозуміння ваги справи українознавчих студій. Це приклад для тих, у кого лежать українські цінні видання, документи, архіви, і ніхто ними не користується або й нічого про них не знає.

25-РІЧЧЯ СУСК-У

Союз Українського Студентства Канади (СУСК) зорганізовано 1953-го р. у Вінніпезі з допомогою Комітету Українців Канади. Цього року сповнюється 25 років існування нашої організації. Ми, студенти, ставимося до наших обов'язків з великою відповідальністю, шануємо також українську громаду. За останні двадцять п'ять років СУСК розвинувся у всеканадську організацію, яка діє не тільки в рамках студентського життя, а також у всіх громадських справах на ширшому полі канадського суспільства. Ми, добрі громадяни, звертаємося до всіх громадян дати нам фінансову підтримку. Тепер ми у великих труднощах, потребуємо фінансів у той час, коли наша праця корисна й потрібна для української справи, коли ще залишилося багато зробити на користь нашої громади в Канаді.

Дмитро ЯКУТА
президент Крайової Управи
СУСК

Просимо вислати чеки чи грошові перекази на таку адресу:

**SUSK, 11246 — 91st Street
Edmonton, Alta. T5B 4A2**

Поквитування для прибуткового податку буде вислане негайно після одержання датку.

КАНАДСЬКА СЦЕНА

П Р А В О

Маря Лінет

ВИ І ПОЛІЦІАНТ

Незалежно від того, що ви дотепер чули, поліціанти — це люди. І так, як більшість людей, вони не люблять, щоб їх турбували... Не відповідайте поліціантові арогантно. Не грайте перед ним роллю адвоката, бо безперервні твердження, що ви свідомі, які ваші права, лише приспішать ваше викликання до суду. І не претендуйте на впливи. Вам нічого не дасть сказати поліціантові, що ви знаєте такого чи такого суддю, що ви є третім кузином члена парламенту.

Але щодо ваших легальних прав. Ви можете мати до діла з поліціантом в одному з трьох місць — на вулиці, в авті і в хаті. Кожна ситуація підлягає іншим правам, і якщо ви знаєте ваші права — це вам може заощадити поїздку до суду.

Якщо, йдучи вулицею, вас зупинить поліціант без явної причини, ви не мусите нічого говорити. Ви не мусите казати ні імені, ні адреси, ні нічого іншого і не мусите показувати ідентифікації. В Канаді тепер нема

УКРАЇНОЗНАВСТВО В ТОРОНТ- СЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Українознавчі студії при Торонтському університеті розвиваються. Цієї осени введено чотири нові курси.

Канадський Інститут Українських Студій, філія якого знаходиться при Торонтському університеті під керівництвом ад'юнкта-директора проф. Юрія Луцького, дає стипендії студентам нижчих і вищих курсів.

Піддержуючи українознавство при Торонтському університеті, ми збільшуємо шанси встановлення тут запроєктованої катедри українських студій. Без відповідної участі нашого студентства нема кадії на посилення і зміцнення дальшого розвитку українознавства у провідному університеті Канади.

законів, які дозволяють поліціантам без причини спиняти людей і ставити їм питання про місце перебування чи заробітки. Все таки пам'ятайте, що варто бути чемним і не грати роллю адвоката. Звичайно не пошкодить запропонувати дати своє ім'я і адресу.

Якщо ви провадите авто і поліціант вам показує, щоб ви з'їхали з дороги — ви мусите якнайскорше й якнайуважніше це зробити. Провінціальні права дозволяють поліціантам вимагати дозвіл їзди, реєстрацію авта і вказку забезпечення. Якщо ви не покажете одного з цих трьох документів, поліціант може вам написати квиток. Окрім відповіді про світла й інші аспекти безпеки в вашому авті та вищезгаданих документів ви не мусите нічого показувати. Якщо вас зупинить поліціант через малу провину в їзді, ви повинні бути чемні, але незобов'язуючі. Якщо ви ставитиметеся нечемно й говоритимете голосні і некультурні слова, вас напевно оскаржать. — ("Канадська сцена").

ІЗДА ПІД ВПЛИВОМ АЛЬКОГОЛЮ

Якщо ви під впливом алкоголю, вам найкраще залишити авто й поїхати додому таксівою. Якщо ви це запропонуєте, коли вас зупинить поліція, — це може показати поліції, що ви насправді випили мало алкоголю.

Якщо ви запевняєте, що ви не є під впливом алкоголю, вас заарештують і повезуть на поліційну станцію, де ви мусите переїти тест. Ви можете взяти участь у тесті або ні. Але ви повинні бути свідомі, що відмовлення — це порушення закону. В деяких випадках є причини, щоб відмовитись. Наприклад, якщо поліціант не дозволив вам порадитися з адвокатом. В такому випадку Канадський верховний суд вирішив відпустити обвинуваченого. Це було базоване на параграфі 2(v) (ii) канадського кодексу прав людини...

Звичайно, поліції не вільно обшукувати ваше авто, якщо вони на це не мають дозволу. Але якщо, наприклад, ви курили маруану в авті — поліція почує запах і це дає право обшукати авто навіть без дозволу. — ("Канадська сцена").

КОЛИ ВИ КУПУЄТЕ ВИРОБИ ЗРОБЛЕНІ В КАНАДІ, ТО ВИ ДАЄТЕ ПРАЦЮ КАНАДСЬКИМ РОБІТНИКАМ.

Ось чому уряд провінції **Онтаріо** закликає вас купувати канадські вироби.

Кожного разу як ви щось купуєте, то дивіться за написом "Мейд ін Канада" тому, що купуючи речі канадської продукції, ви тим самим даєте працю канадцям.

Наприклад:

- Якщо ви купуєте за 500 дол. софу, зроблену в Канаді, то ви створите приблизно 3 дні праці для канадців.
- Якщо б канадці збільшили купівлю одяжі, пошитої в Канаді тільки на 5 процентів, то це створило б понад 400 нових місць праці.

Чим більше ми купуватимемо канадські вироби, тим більше ми створимо місць праці. Ваше міністерство Індустрії і Туризму в

Онтаріо хоче нагадати вам, що купуючи канадські вироби, ми всі в Онтаріо користуємося з того. Це підсилює нашу економію і дає нам наш високий стандарт життя.

Таким чином, коли ви купуватимете все канадське, то тим саме ви спричинитеся до успішнішого Нового Року.

**Larry Grossman,
Minister of Industry
and Tourism.**

William Davis, Premier.

Province of Ontario

Крім нашого журналу "НОВІ ДНІ"

- купуйте • передплачуйте • поширюйте • читайте таку демократичну пресу:

Місячник

"НАШ ГОЛОС"

Річна передплата: 6.00 ам. дол.

Одне число: 60 центів

Адреса: "OUR VOICE"

133 Lafayette Ave.

Trenton, N. J. 08610, USA

Phone: (609) 392-4213

Місячник

літератури, мистецтва і су-
спільного життя

"СУЧАСНІСТЬ"

Річна передплата: 25.60 ам. дол.

Одне число: 2.75 ам. дол.

Адреса: Mrs. Nina Hnytzkyj
254 West 31st St. — 15th Floor
New York, N. Y. 10001, USA

Тижневик

"УКРАЇНСЬКІ ВІСТІ"

(раніше появлялись у Німеччині)

Річна передплата: 20.00 ам. дол.

Одне число: 50 центів

Адреса: "UKRAINIAN NEWS"
2209 Caniff Ave.

Detroit, Mich. 48212, USA

Phone: (313) 365-9130

Річна передплата часопису чи журналу — це гарний і корисний різдвяний дарунок!

НА ЄВРЕЙСЬКО-УКРАЇНСЬКУ ТЕМУ

Вельмишановний Колего
Дальний!

Вибачайте, що я пишу листа-корективу, замість того, щоб написати щось корисне для журналу. Але я не можу не висловити Вам своєї думки, коли відчуваю, що та чи інша річ у журналі звучить фальшиво й компромітуюче для нашої національної спільноти.

У червневому числі "Н. Д.", у своїй статті "Від редактора", в розділі "На єврейсько-українську тему" Ви написали таке:

"Звичайно, старшим українцям, які жили в УРСР, тяжко забути, хто мав у 30-ті роки право без черги входити в напівпорожні крамниці, для кого передусім були призначені спеціальні розподільники, коли наше населення примирало з голоду, чи й до якої національності належали, переважно, слідчі в застінках тодішнього НКВД".

З цієї цитати ясно виходить, що в 30-ті роки євреї мали особливі привілеї. ВОНИ без черги мали право входити в усі крамниці тоді, як для наших людей треба було чипити довгі часи в чергах. Для НИХ були призначені спеціальні розподільники, коли наші люди вмирились з голоду. Нарешті з НИХ складалася кадри слідчих НКВД, що мучили наших людей.

Мені цікаво, звідки Ви ці відомості взяли? Хто Вам їх підсунув? Адже ж це, дорогий мій, все від початку до кінця велика і страшна неправда. І то неправда груба, примітивна, зла і нелюдяна. Як це можна твердити, що євреї мали якість особливе право входити БЕЗ ЧЕРГИ до всіх крамниць? У якій голові могла скластись така уява? Ще більша і злочинніша нісенітниця, що для євреїв були організовані спеціальні розподільники, з яких вони жирували, а наші люди помирились з голоду. Де це і хто щось подібне бачив? Якими документами можна було б це підтвердити? Звичайно, що розподільники були. Але не спеціально для євреїв. Розподільники існували для більших чи менших привіле-

юваних каст. Якщо євреї належав до найвищої касті, до якої належав і українець, скажімо, Затонський чи Хвиля, то він, звичайно, жирував у найкращому розподільнику. Якщо ж євреї належав до вчителів, якщо євреї був письменник, то він діставав з того самого розподільника, що всі українські письменники і науковці, а обідати ходив до їдальні будинку ім. Блакитного на Каплунівській вул. ч. 4. І так далі. Жадних спеціальних розподільників для ЄВРЕЇВ не було і не могло бути...

Щождо "засилля" євреїв у НКВД, то це теж справа дуже перебільшена. Чомусь на моєму тюремному шляху їх якнайменше було. Хоч звичайно їх там було чимало. Але ж чи вони визначали лінію? Чи вони робили політику? Зрештою, євреїв було багато слідчих, але ще більше євреїв було підслідчих арештованих, каторжників, що разом з нами, українцями, переносили весь жах слідства і концентрацій. Чому ми цього не беремо до уваги?

Я Вам вислав свою книжечку спогадів "Окаянні роки". Коли прочитаєте, то там знайдете щось з відповіді на це питання.

Я не буду більше розмірковувати на цю тему. Я вірю, що йона у Вас випадково так постала. Бо в цілому Ваша стаття розумна і правильна.

З найкращими побажаннями.

Гр. КОСТЮК, США

16 серпня 1978.

**

Мені прикро, якщо деякі мої твердження в нотатці "На єврейсько-українську тему" звучать фальшиво або викликають хибну інтерпретацію. Це правда, що навіть у 30-ті роки євреї в УРСР не мали особливих привілеїв, ані формального права входити без черги до всіх крамниць. На жаль, забагато їх тоді думали, що такі привілеї в них є, тому входили до крамниць **також без черг**, а наші люди, що "чипили" в чергах, здебільш боялись протестувати. Мені самому доводилось бачити ці факти, тому ніхто не мусів мені їх підсовувати. Також прав-

да, що спеціальних розподільників виключно для євреїв не було, і я цього навіть не твердив. Розподільники існували (і досі існують) для **різонаціональних** упривілейованих каст, серед яких євреї творили **тоді** такі непропорційно високий відсоток, і це кидалося в вічі не тільки людоце-нависникам. Мені здавалось, що ежиті мною слова "передусім" і "переважно" ставили цю справу досить ясно.

Жалю, що я в поспіху не згадав, що вже і в 30-ті роки серед арештованих і каторжників в СРСР був також **непропорційно високий відсоток єврейських інтелектуалів**, запротерених сталінцями за "троцькізм" та за інші "ухили", про що в нас, на жаль, переважно досі мовчали. Книжка проф. Гр. Костюка "Окаянні роки" одна з перших широко розкриває ці факти, і тому треба рекомендувати її зацікавленим читачам. В основному ж мій короткий заклик мав на меті підкреслити потребу нормалізації і співпраці між українським і єврейським народами, а не аналізу причин колишніх шкідливих для обидвох наших народів непорозумінь. На провокативні анонімки, які обвинувачують мене в надмірній прихильності до євреїв, відповідати не буду.

М. Дальний

ПРО ПРАВО НА ВІДОКРЕМ- ЛЕННЯ"...

Щодо статті п. С. Василівця ("Н. Д.", ч. 343) "Про право на відокремлення і про необхідність деяких розмежувань", то моє щире бажання, щоб справжнє привілеє автора знала не тільки Редакція "Н. Д.", але й читачі такого поширеного та популярного місячника, яким, без сумніву, "Н. Д." є!

Автор статті порушує поважні справи та ще з деякими "повноважностями", невідомо ким йому дорученими. Попросту кажучи, автор "кований на всі чотири", мудрости йому не бракує. Подібні ідеї серед української еміграції ширить Андрій Білінський, який не ховається під псевдоніми, а підписується своїм повним

іменем і прізвиськом, і за це йому честь і лошана, хоч з думками його не обов'язково треба погоджуватися.

Наш автор вживає термін сепаратизм, коли говорить про законні прера на відділення України від Росії чи, як тепер, від СРСР. Цей термін не наш український, бо він цілком російський, яким москалі назвали український визвольний рух ще далеко до 1917 року. А від року 1917 цей термін став просто лайкою на свідомих українців, які бажать своєму українському народові жити у своїй власній суверенній державі, так як це й законно для всіх інших народів.

Терміном сепаратистів нас і тепер часто лають у різних російських часописах наші недруги.

Невідомо, від кого п. С. Василівець має уловноваження запевняти нас, українську еміграцію, що як ми будемо "чемними", то можемо дочекатися звільнення нас із СРСР зверху, з центру, з ласки ганської, бо Москва, мовляв, дуже мудра на століття й захоче творити з України приятного сусіда, тому колись і наділить нам самостійність. Це я переказую моїми власними словами думки автора, а не наводжу цитат, бо читач цих моїх рядків може заново перечитати статтю С. Василівця і там знову переконатися про правдивість того, що я тут пишу.

Апостоли дефетизму, а такі вже між нами не тільки появилися, але й розмножуються, чомусь налягають на мову та мовні справи, щоб їх відділити від політики, їх, мовляв, обов'язково треба відполітизувати! Таж не ми, українці, зробили нашу мову політикою, а москалі, росіяни, чи може таки й справжні чорносотенці, бо коли ще в Державній Думі рсздавалися скромненькі голоси в обороні української мови, щоб її хоч трошечки ухпати в народню школу, або щоб українською мовою надрукувати Святе Письмо, то з лав москалів роздавалися вигуки не мовні, не філологічні, а політичні, як: "мазепинці", "німецька інтрига" і й т. п.

Так ми й пішли в боротьбі за Україну, як українську мову, а не за її кордони, її економіку, її політику. І коли в боротьбі за

Україну в роках 1917-21 ми досковзнулися й кордонів не закріпили за нашою державою УНР, а ворог тим часом перестав виколовати багнетами очі на портретах Тараса Шевченка й дав нам мову, то ми за неї вхопилися, як не знати за яку політику! І ще дотепер на теми мови та всього, що коло неї крутиться, і в Україні й на еміграції найбільше виходить друків! А справжньої політики дуже мало!

Ми вже так тісно зрослися з мовою як з "політикою", що вже не в силі розлучитися.

Дефетисти, які багато деклямують про мову, люблять страшити український народ кількістю крові, яку треба буде пролляти, щоб визволити український народ з-під російської кормиги і вивести його із СРСР. Вони хочуть застрашити український народ і затримати його й надалі для оборони Ленінградів, Сталінградів, мов би там не треба проливати людської крові?!

Без пролиття крові Україна ніколи не стане самостійною.. Не проллявши власну кров у боротьбі за остаточне визволення нашого народу, ми й надалі лишаємося проливати кров "не за Україну, а за її ката". Цього не вільно ніколи забувати!

Коли б у роках 1917-21 в боротьбі за закріплення незалежності Української Народньої Республіки полягло трупом навіть сто тисяч воєків, то ми потім не втратили б зо два мільйони в роках 1921-28 і 5-6 мільйонів у роках 1923-33. Дивімося не тільки вперед, але оглядаймося й назад, з того багато дечого можна навчитися!

Ніхто не знає, як та коли Україна стане самостійною державою, але щоб це таки колись сталося, то для цього писання ані Андрія Білинського, ані С. Василівця нічого позитивного не принебуть, вони лише присипляють чуйність української еміграції, на яку й так чигають різні наші вороги: пасивність, байдужість, комплекс хуторянства, зневіра, денационалізація та всякі інші біди, яких так наразі людина й не перечислить.

Тому, хоч би які "мудрі" були подібні статті, я проти того, щоб ними частувати читачів української преси!

Гаврило ГОРДІЄНКО

ЩЕ ПРО КИРИЛА РОЗУМОВСЬКОГО

Під час моєї науки в Чехії найбільшу пошану викликала в мене особа Євгена Слабченка. Син київського університетського професора, він мав гарну поставу й виховання.. Приїхавши до Франції, я почув, що він працює в Німці в якійсь кінематографічній фірмі, допомагаючи своїм людям, чим може. Назвав себе — Деслав Слабченко.

Вже по другій світовій війні я послав йому листа з Англії й дістав відповідь. Слабченко писав, що в Німці знаходиться будинок палаца, який вибудував гетьман Кирило Розумовський. В одній з кімнат знайдено архів Розумовського. Вже побіжний перегляд паперів показав, що Розумовський був людиною дуже мудрою, широко освіченою, глибоким українським патріотом і що лише міг на той час і на ті обставини, те й робив для добра своєму народові.

Слабченко хотів придбати цей архів, переглянути його докладно й описати. В цій справі він листувався з нашими науковцями в Парижі, а також у Канаді. Він проєктував написати й історію української дипломатії, на жаль, його смерть припинила все.

Сучасні наші історики козачкої доби — С. Зеркаль, Г. Гордієнко та П. Феденко висловлюються про Кирила Розумовського вульгарно: "Україна крутила йому в носі гноєм... Кирило вернувся з Європи переедукований, перепарфумований, перепудрований, українська провінція не лежала йому на серці й те гетьманування не прилягло йому до душі, тому він так легенько стрясся його..."

Цю повинь лайок можна пояснити тим, що всі три наші історики завзяті соціалісти-марксисти. Пані Олена Несіна спокійна й глибоко вдумлива жінка, і марно Г. Гордієнко вмовляє в неї своєї погляди. Вона писала про Кирила Розумовського правду...

Чи існує досі архів Розумовського в Німці? Це питання треба дослідити, бо росіяни скрізь заповідливо нищать сліди вчорашньої нашої самобутности.

Дмитро Савкевич
Грімсбі, Канада

ЧИТАЧІ ПРО "НОВІ ДНІ"

Пересилаю оплату за "Нові дні" (1978, 1979 р.) і маленьку пожертву \$5.00... Люблю "Нові дні" безмежно, бо мова ваша пахне нашим степом. Такої мови ніде більше не почуєш і не вичитаєш. Статті від редактора — речеві, стислі і зрозумілі — читав би кожний день, "на сніданок і вечерю".

Бажаю Вам міцного здоров'я, успіху "Новим дням" на многії літа.

М. Ковалевський, США

**

...Прошу припинити пересилку журналу на адресу Р. Якубовича... Не бажає отримувати з причини друкування деяких сурорадянських матеріалів, як хоч би "Про право на відокремлення і про необхідність деяких розмежувань" ("Н. Д." ч. 343) С. Василювця. Хоч є попередження, що "статті з поданими іменами авторів не хочуть відбивають позицію редакції", все таки деякі читачі з цим незгодні.

І. Юрченко, Канада

**

Правду Ви писали, колего Василівце, що Ваша стаття не придає друзів "Новим дням" ні їхньому редакторові. Тепер "за кару" мусите передняти нам нового передплатника, трохи менш темпераментного, ніж п. Р. Якубович. — РЕД.

**

Не любимо бути післяплатниками, а тому спішимо відіслати нашу передплату на наступний рік, а також приєднуємо нового передплатника. Шлемо чек на 20 дол., з чого 4.00 дол. на пресовий фонд.

Дуже любимо читати наш найкращий журнал "Нові дні", шкода лише, що дуже тоненький — не йдемо спати, поки не перечитаємо весь до кінця. Щиро вітаємо Вас усіх у редакційній колегії та бажаємо всім Вам "сто і сім літ рости, цвісти і все без старости"!

Іван і Ганна Коверні
Торнтон, Онтаріо

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ ДО УКРАЇНСЬКИХ БАТЬКІВ

(Скорочено)

Не читайте цього листа, якщо Ви саме кудись поспішаєте. Не читайте його, коли Ваша увага зайнята професійними чи домашніми турботами, або коли у Вас поганий настрій. Відкладіть читання на вечір, коли проминув метушливий день, діти вже сплять, а в хаті затишно і спокійно. Сядьте тоді і прочитайте оці рядки. Це не чергове прохання до Вас про грошову пожертву. Це відзивається до Вас громадське сумління, яке вимагає Вашої неспішної, поважної і глибокої мислі.

В чому справа? **В найважливішому:** у нашому майбутньому. **У Ваших дітях.** Ви привели на світ своїх малят у країні небувало в світі добробуту і повної свободи. Ви любите своїх дітей, піклуєтесь ними, оточуєте всякими вигодами, а рівночасно дбаєте про їхню освіту й виховання: вибираєте для них добру школу, вчите музики, посилаєте на балет, — а пам'ятаючи про своє українське походження, посилаете їх теж до школи українознавства і вписуєте до Пласту, СУМ-у чи ОДУМ-у. Чи можна вимагати від Вас іще чогось більше? Здавалося б, що ні, — а все таки можна і навіть конечно потрібно. **Чого саме?**

І Ви і ми всі не робимо всього, що можна і що треба, для збереження **української мови.** Не обдурюймо себе самі й не даваймо обдурити себе іншим, мовляв, — мова не найважливіша річ, — без знання української мови можна теж бути патріотом своєї землі.

Скажете: адже ми посилаємо наших дітей до української школи, до молодечих організацій, — там повинні навчити дітей по-українському говорити й думати. Ми, батьки, обоє важко працюємо на прожиток, у нас уже не вистачає ні часу, ні сили, ні енергії робити те, що повинна зробити школа й виховна організація.

Це правда і ні. Бо школа займається Вашими дітьми впродовж тільки 4-ох годин у тижні, а виховна організація всього одну чи дві години. Ані за чотири годи-

ни в суботу, ані за дві години в часі тижня не можна знеутралізувати впливу чужого оточення, зокрема чужої мови. Школа й організація можуть допомогти дітям засвоїти рідну мову, але **навчити і заставити вживати її** можуть тільки **батьки** в родинному домі. І від цього обов'язку не можна "випуститися" ні шкільними олатами, ні жертвами на потреби молодечих організацій.

Правильної мови і граматики навчаться діти в школі. **Дома, від батьків, вони повинні** в першу чергу **навчитися шанувати і поважати свою рідну мову,** не вважати її другою, побічною, мало потрібною мовою.

Тому:

- говоріть між собою і з дітьми виключно по-українськи;

- не мішайте чужих слів до української мови; наша мова багата;

- якщо приймаєте у себе гостей-українців, говоріть з ними виключно українською мовою і вимагайте цього від Ваших гостей. **У Вашій хаті Ваша правда,** і така вимога не може образити гостей;

- не ходіть з дітьми у відвідини до знайомих українців, що перейшли вже на чужу розговірну мову;

- читайте самі і заставляйте дітей читати українські книжки й журнали.

Ми розуміємо, що легше приписати рецепту, чим приймати ліки, легше радити, чим пораду виконувати. Але тут ідеться про справу незвичайної ваги: особи й установи, які слідкують за нашим громадським життям, з острахом стверджують щораз швидше замирання української розговірної мови в наших рідинах. Якщо мовна асиміляція піде далі таким темпом, то ми в короткому часі перстанемо існувати в цій країні як окрема мовна група. **Українська мова вмере на наших очах,** ще заки діти наші доростуть, щоб могли користати з наукових інститутів, які для них творимо.

Центрاليا опікунів шкіл
українознавства
Шкільна Рада УККА

"НОВІ ДНІ", грудень 1978